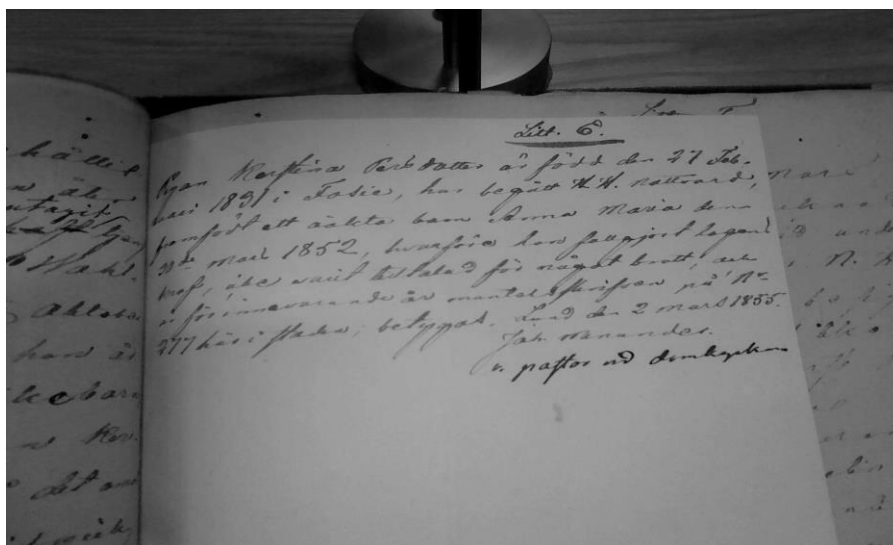

LUNDS
UNIVERSITET

Lunds Universitet
Historiska Institutionen
HISK01
Examinator: Yvonne Maria Werner
Handledare: Kenneth Johansson
Seminarium: 13 januari 2015, LUX B352

KVINNAN INFÖR LAGEN

En textanalys om fem kvinnor i rättsmaterialet från andra
hälften av 1800-talet.

Frida Karlsson

Innehållsförteckning:

1. INLEDNING	3
1.1. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	3
1.2 METOD, MATERIAL OCH AVGRÄNSNINGAR.	4
1.3 TIDIGARE FORSKNING.	6
1.4 ANALYTISKT RAMVERK.	8
1.5. DISPOSITION	8
2. KVINNA, SAMHÄLLE, BROTT – EN HISTORISK BAKGRUND.....	10
2.1 KVINNAN I SAMHÄLLET.	10
2.2. BROTT OCH STRAFF.....	11
3.1.1855: <i>Kerstin Persdotter – Barnamord</i>	14
3.2. 1865: <i>Anna Rosén – 3:e resans stöld</i>	20
3.3. 1875: <i>Katarina Falkenström - Förfalskning</i>	24
3.4.1875: <i>Hanna Nilsdotter – Fylleri och försvarslös</i>	28
3.5.1895: <i>Anette Sofi Lindeberg – Prostituerad</i>	32
3.6. <i>Avslutande diskussion</i>	35
4. SLUTDISKUSSION.	41
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING:	44
<i>Otryckta källor:</i>	44
<i>Uppslagsverk från nätkällor:</i>	44
<i>Internet:</i>	45
<i>Litteraturförteckning:</i>	45

1. Inledning

Mitt intresse för den mörka delen av historien och för de utstötta i samhället bidrog till mitt beslut att skriva uppsats om den utstötta, fallna människan. Jag har dessutom alltid velat använda äldre arkivmaterial i mina studier, vilket jag inte gjort tidigare. Jag hade först tänkt forska kring barnamörderskor och undersöka hur en person kunde utföra en så grym handling. Men efter läst om hur 1800-talets fotografiporträtt på kriminella kvinnor konstruerades i Anja Petersens *På Visit i Verkligheten* slog tanken mig att kunde vara intressant att undersöka. hur man såg på den kriminella kvinnan. Jag reflektera kring om den kriminella kvinnan inte bara bröt mot lagen utan även mot samhällets normer. För mig var det också intressant att få veta hur dessa kvinnor hade hamnat i den situation som kopplas till brottet. Min uppsats handlar om fem kvinnor från olika bakgrunder som har gemensamt att de kom inför rätta och dömdes för ett brott. Frågan är om deras kön spelade roll för bedömningen av brottet och för rättsväsendets syn på dem.

1.1. Syfte och frågeställning

I början ville jag endast titta på hur man, i domstolsmaterialet, beskrev de kriminella kvinnorna och utifrån detta analysera samhällets syn på dem. En tanke var även att arbeta med ett flertal fall från 1800-talet men jag insåg snart att materialet skulle bli för stort om jag valde att arbeta med hela århundradet. Därför begränsades tidsperspektivet till åren mellan 1855 och 1895 och valde att titta på ett fall vart tionde år, vilket blev fem fall sammanlagt. Åren som jag valt att undersöka är 1855, 1865, 1875, 1885 och 1895.

Under arbetets gång brottades jag med problemet hur jag, utifrån en analys av fem fall på femtio år, skulle kunna ge ett fundamentalt svar på frågan **hur** man skildrade kriminella kvinnor. När jag börjat arbeta med materialet insåg jag att texten i rättsprotokollen var alldeles för saklig och *objektiv* för att kunna ge svar på hur kvinnorna betedde sig och såg ut. Istället gav de detaljerad upplysning om kvinnornas bakgrund och livsvillkor. Jag fann även annat material som gav information om kvinnorna.¹ **Syftet med denna uppsats är att undersöka hur man skildrade och såg på kriminella kvinnor i Skåne under andra hälften av 1800-talet.** Min förhoppning är att även ge kunskap om hur de kriminella kvinnornas situation kunde se ut, hur detta påverkade dem och hur rättsväsendet förhöll sig till detta. För att uppfylla mitt syfte men undvika att dra generaliserade slutsatser har jag beslutat mig för att formulera min frågeställning till:

---

¹ Se kapitel 1.2 *Metod och Material* för en fördjupning av materialet

- *Hur kunde kriminella kvinnor från olika delar av det skånska samhället skildrats i domböcker, förhörprotokoll och fångrullor?*
- *Hur beskrivs deras situation och i vad mån tar domstolen hänsyn till denna?*
- *Vilka likheter och skillnader finns kan man finna mellan kvinnorna?*
- *Vad säger materialet om kvinnornas livsvillkor och handlingsalternativ?*

1.2 Metod, material och avgränsningar.

Eftersom den empiriska analysen dominerar i min undersökning har bearbetningen av källmaterialet varit en viktig del av analysen. Undersökningens primära källmaterial är domböcker från olika domstolar och förhörprotokoll från landskansli, som har använts under förhören av de misstänkta. Genom dessa material kan man få reda på mer detaljer kring de brott som begicks och vad som krävdes för att den häktade skulle bli fälld. Dessutom finns det möjlighet att veta mer om kvinnornas livsvillkor, vad som förväntades av dem och om/hur de försvarade sig själva. Men man kan dock inte ta för givet att det som skrivs ner i domböckerna eller förhörprotokollen är i enlighet med kvinnornas perspektiv. I domböckerna är det en skrivare som antecknar vad som händer under rannsakingen. Det är han som bestämmer vad som skall antecknas och vad som inte skall antecknas. Dessa urval kan, enligt Marie Lindstedt Cronberg, påverkas av de värderingar som skrivaren själv har.² Det är dock inte de kriminella kvinnornas perspektiv som främst skildras utan rättsväsendets och den som skriver protokollet får anses företräda detta perspektiv.

Liknande perspektiv kan man få när vi tittar på själva utslaget, som skildrar anledningen till varför brottslingen döms och efter vilken lag. Det som främst tas med av skrivaren i materialet är vad som sägs om själva brottet och brottslingen, de berättelser som kopplas till brottet och detaljer som varit avgörande för utslaget. I enstaka fall kan även vissa delar från det som sagts under rannsakingen återges i minsta detalj.³ Ibland kan det även finnas skriftliga vittnesskildringar där vittnen, på grund av frånvaro, får skriva ner sin version av händelsen som lämnas in till rätten eller kansliet. Dessa skriftliga vittnesskildringar läses sedan upp men för den som läser protokollen hänvisar⁴ skrivaren till skrifterna som bifogas i domboken. Också läkarintyg och prästatterester bifogas eller återberättas ord för ord i protokollen. Detta gör att man inte alltid får endast skrivarens omdömen utan även beskrivningar från vittnen eller de andra personer som har en koppling till den misstänkte och hennes brott. Det är vidare värt att nämna att till skillnad från domböckerna från rådhus-

² Marie Lindstedt Cronberg. *Synd och skam: ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680-1880*. Lund 1997, s 38

³ Lindstedt Cronberg 1997, s 38

⁴ Man märker skrifterna med rannsakningsnumret samt benämningen *Litt* följt av en bokstav - t.ex *Litt D*. Denna benämning hänvisar sedan skrivaren till i själva protokollet.

rätten och förhörprotokoll från landskansliet är domböckerna från häradsrätter uppdelade i höst-, vår- och sommaring. Här är det därför särskilt viktigt att veta under vilka datum den kriminella undersöktes.

Jag kommer även att använda mig av diverse fångrullor från olika fängelser i Skåne. Detta material har hjälpt mig att välja ut vilka kvinnor jag ska undersöka genom information om fångens namn, titel, bakgrund, brott och domutslag. Fångrullorna ger upplysning om i vilken domstol och vilket datum som rannsakingen ägt rum. Men i enstaka fall kan uppgifter om rannsakingen saknas. Detta kan bero på att fången endast gjort ett kortare uppehåll i fängelset för att sedan transporteras till ett annat fängelse. I de fall fången transporterats från sitt ursprungliga häkte till ett annat fängelse måste man söka information om vederbörande i **det** fängelsets fångrullor. Ett annat problem kan vara att endast datumet för domslutet skrivs ner. Men när man väl undersöker protokollet eller domboken kommer man att få hänvisning till tidigare rannsakingar av fallet. I fångrullorna kan jag även se om de kriminella kvinnorna åker dit och om de åker vidare till ett annat fängelse efter domen.

För att kunna förstå varför kvinnorna dömdes som de gjorde måste man ta reda på vilken paragraf i lagen som de dömts efter. De flesta lagtexter, som jag har undersökt, har publicerats på internet. Rättegångs- och Missgärningsbalken från 1734 och Strafflagen från 1864 har jag funnit på hemsidan *Wisberg.se*.⁵ Lösdrivarelagen från 1885 finns på *Projekt Runeberg* som tillägg till *Handledning för fattigvårdsordförande, fattigvårdsstyrelser, fattigvårdsledamöter*.⁶

Jag tänker dock understryka att jag inte gjort någon djupare analys av lagtexterna utan endast undersökt de kapitel och paragrafer som kopplats till de utslag kvinnorna fick. Det ska också noteras att all information inte kommer ifrån lagtexterna utan även från en stycke om lösdriveri från 1800-talsutgåvan av *Nordisk Familjebok*.⁷ Enligt de urvalsprinciper jag redogjort för studerar jag **ett** fall vart **tionde år** 1850-1895, och för att få ett så brett urval som möjligt sökte jag efter kvinnor med olika titlar och åldrar som begått olika brott i olika delar av Skåne. Jag har dock inte lyckats få så stor variation av fallen som jag hoppats på. Tre av de kvinnor jag undersöker är runt 20 årsåldern, två av dem rannsakades i Kristianstad (en i rådhusrätten och en i landskansliet) och endast en rannsakades av en häradsrätt. Två av kvinnorna hade åkt in för brott tidigare men jag kommer endast kortfattat ta upp om deras brottshistorik (främst om det kopplas till deras aktuella brott). Anledning-

---

⁵ Missgärningsbalken i 1734 års lag och Stafflagen från 1864: *Katharina och Stig-Oves Wisbergs Del av Nätet*, 2014, <http://www.wisberg.se/wisberg.se/> (Hämtad: 2014-12-20)

⁶ Projekt Runeberg. *Handledning för fattigvårdsordförande, fattigvårdsstyrelser, fattigvårdsledamöter m. fl. innehållande alla nu gällande författ:n rörande*, 2013, <http://runeberg.org/njtfattig/> (Hämtad: 2014-12-20).

⁷ 731-732 (*Nordisk Familjebok/ 1800-talsutgåvan. 5. Fo...*) <http://runeberg.org/nfae/0372.html> (Hämtad 2014-12-20).

en till att jag valt så förhållandevis få fall är att jag gör en närläsning av materialet, vilket inte skulle ha varit möjligt inom ramen för en kandidatuppsats om jag använt ett större material.

Min undersökning skulle kunna karakteriseras som en mikrohistorisk studie, eftersom jag fokuserar på signifikanta händelser i enskilda människors liv i syfte att spegla och förstå det samhälle de levde i och dess syn på normativa ordning. Jag har dock inte direkt utgått från denna metod utan i stället valt att göra en kvalitativ textanalys av materialet, vilket kan bidra till att återupptäcka berättelser om vanliga människor som legat undangömda i arkiven. Jag började med att titta på vart fall för sig och undersökte hur rannsakningsprocessen gick till, vad som sägs av brottslingen och av de vittnena samt vad som tas upp i berättelserna. I min analys har jag tagit fasta på de förväntningar man hade på kvinnorna, hur man förhöll sig till deras brott och vad som accepterades och inte accepterades. Nästa steg i analysen har varit att med hjälp av tidigare forskning och komparativ metod jämföra de olika fallen och titta på likheter och skillnader mellan de kriminella kvinnorna och få fram generella drag. Jag har även jämfört brotten, domstolarna/landskansliens utslag och skillnader och likheter i de aktuella domböckerna och protokollen

Jag har aldrig arbetat med handskrivet arkivmaterial tidigare. Detta gjorde att det tog lång tid för mig att lära mig läsa de olika handstilarna. Jag började med att skriva av skriften från domböckerna och protokollen i ett anteckningsblock. Sedan renskrev jag mina anteckningar på datorn så jag skulle få lättare att återgå till materialet. Jag har fått gå tillbaka till ett och samma ord flera gånger för att klura ut vad det står. Ett ord kan ha stor betydelse för vad som sägs i texten och kan man inte klura ut vad ordet betyder kan det bli svårt att förstå innehållet. Ett annat problem var att skrivaren ibland har varit slarvig med skriften. Det finns dessutom gott om ålderdomliga ord som jag har behövt finna moderna motsvarigheter till.

1.3 Tidigare forskning.

Brott och straff i allmänhet är tämligen utforskat. Michel Foucaults *Övervakning och Straff* är en klassiker som belyser detta tema under 1700- och början av 1800-talet. Flera av de författarna, som jag använder i min undersökning, refererar till detta verk. Det blir nästan obligatoriskt; men då Foucaults verk främst pratar handlar om straffet och fängelset i Frankrike har hans verk mindre relevans för min undersökning. Kriminella kvinnor i äldre tid har inte började uppmärksammas i forskningen först i slutet av 1900-talet. Ett exempel är Anja Petersens arbete om kvinnliga brottslingar från 1999, vilken är en av de fåtal undersökningar som görs om just kriminella kvinnor. Hon, bland de böcker jag undersökt har mycket kring forskningen handlat om att försöka förklara varför

kvinnans brottsstatistik är så låg. Oftast har den centrala frågan varit om det är till kvinnans natur att inte begå brott eller om hennes omgivning har hindrat henne från att begå fler brott. Petersen är den som främst kritiserar den tidigare forskningens resonemang kring kvinnors lägre kriminalitet och menar för att brott och straff behöver analyseras utifrån ett genusperspektiv.⁸

Den vanligaste utgångspunkten brukar vara Cesare Lombrosos *The Female Offender* från 1895 som syftar till att problematisera den äldre synen på kvinnornas kriminalitet. Hans verk ger ännu ett perspektiv på hur man kunde tänka om den kriminella kvinnan under 1800-talet, främst då de prostituerade. Den äldre kriminalhistoriska forskningen har varit inriktad dels på fängelsesystemet, dels på analys av lagtexterna för förståelse av straffens utveckling samt på politiska diskussioner kring rättsväsendet. I nyare forskning inom historievetenskap har ofta domsboksmaterialet stått i fokus. Men då har t.ex. kvinnan som brottsoffer och inte den kriminella kvinnan, fått stå i fokus. Petersen använder sig främst av berättelser från fängelset i ovan nämnda arbete och i artikeln *Kvinnor i Marginalen*. Hon är dock en av de få studier jag funnit som behandlar rättsväsendets syn på den kriminella kvinnan under 1800-talet. Dessa undersökningar ger långt ifrån en fullständig bild utan är snarare att betrakta som ett bidrag till ämnet.

När man däremot gör övergripande studier om brott har många av de verk jag undersökt använt helt eller delvis kvantitativ metod. Det finns kvalitativa studier inom den historievetenskapliga forskningen. Dessa har däremot inte använts för min studie då deras undersökningar inte har varit relevanta för min uppsats.

Som hjälp för att förstå de kriminellas situation i 1800-talets samhälle och vad som förväntades av kvinnorna har jag främst använt klassikern Marja Taussi Sjöbergs *Dufvans Fångar* från 1986 men också av Birgit Petterssons *Den Farliga Underklassen* från 1983. Den förstnämnda boken handlar främst om bondesamhället i Västernorrlands medan *Den Farliga Underklassens* undersökning kretsar kring just de lägre klasserna och om lindriga brott i Malmö-området. Det ska också vara värt att nämna att man bör vara extra skeptisk när det kommer till undersökningar som har använt sig främst av statistiskt material, som i Peterssons fall. Hon talar själv för detta påstående då hon nämner att det finns ett *mörkertal* med t.ex. ouppklarade brott och därför menar hon på att endast den officiella statistiken presenteras medan läsaren får själv vara medveten om mörkertalen.⁹ Mycket av forskningsläget behandlar äldre tid. Jag har inte funnit så mycket forskning som behand-

---

⁸ Michel Foucault, *Övervakning och straff: fängelsets födelse*, Lund 2003; Anja Petersen, *Brottsliga Kvinnor och Kvinnliga Brottsslingor – Fängelsets Berättelser om Kön i 1800-talets Sverige*, Lunds Universitet 1999, s 2; Anja Petersen, "Kvinnor i marginalen: könskonstruktioner i 1800-talets fängelse", *Mord, misshandel och sexuella övergrepp : historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*, Lund 2001, s 188-189

⁹ Birgit Petersson, *Den Farliga Underklassen*, Umeå 1983, s 89-90; Marja Taussi Sjöberg, *Dufvans Fångar: brottet, straffet och människan i 1800-talets Sverige*, Stockholm 1986.

lat kriminella kvinnor från min tidsperiod i modern tid och därför har även min förhoppning blivit att bidra till en nutida undersökning av kriminella kvinnors historia.

1.4 Analytiskt ramverk.

Min undersökning är empiriorienterad och det är därför den empiriska analysen som står i fokus. Jag arbetar utifrån ett kvinnohistoriskt perspektiv och min undersökning kommer att lägga fokus på den **kriminella kvinnan**. Dessa kvinnor kommer att sättas in i ett större sammanhang genom att jag också kommer att analysera hur deras brottslighet bedömdes utifrån det dåtida samhällets och statens syn på förhållandet mellan kön och brott. Jag kommer att använda den genusteoretiska infallsvinkel som Anja Petersen utvecklat i sitt arbete om kvinnliga brottslingar. Hon har inspiration ifrån Judith Butlers teori som tar sikte på att kön inte ska ses som biologiskt determinerat utan som en social konstruktion som går att förändra och skapa. Denna teori har delvis inspirerat Petersen definition av det analytiska begreppet *kvinnlig brottsling* och *brottslig kvinna*. Hon kopplar främst denna Butlers teori till debatten om varför kvinnan syns mindre i brottsstatistiken. Medan den kvinnliga brottslingen betraktas utifrån sitt kön kan man genom begreppet *brottslig kvinna* belysa att kvinnor kunde begå *manliga brott*. Petersen betonar att dessa begrepp inte används för att studera den kriminella utan snarare hur den kriminella kategoriseras. Hon menar att man annars riskerar att kategorierna man och kvinna betraktas som homogena istället för individuella.¹⁰ Jag kommer att ta upp detta främst diskuteras i slutet av analysen, där jag diskuterar hur domstolen förhållit sig till de undersökta kvinnorna och huruvida deras brott kategoriseras som manliga respektive kvinnliga. Påverkades bedömningen av brottet av till den kriminellas kön? Hade det någon betydelse om brottet betraktades som kvinnligt eller manligt?

1.5. Disposition

I de första fem delkapitlen analyseras de kriminella kvinnorna individuellt i kronologisk ordning. Med hjälp av forskningsläget tolkar jag materialet för att ge svar på min frågeställning. Jag bygger analysen på materialet från rättegångsprocessen och på fångrullorna och diskuterar och tolkar det som här sägs och beskrivs. I undersökningen sista delkapitlet sammanfattas resultaten av min undersökning i ett komparativt perspektiv, vilket innebär att jag jämför de fem fallen med avseende

---

¹⁰ Petersen, 1999, s 16-17, 82, 189.

på kvinnornas levnadsförhållanden, titlar, brott och domsutslag. Jag använder mig här av Anja Petersens analytiska begrepp *kvinnlig brottsling* och *brottslig kvinna*.¹¹

---

¹¹ Se kap. 1.4. *Teoretiskt Ramverk*.

2. Kvinna, samhälle, brott – En historisk bakgrund

2.1 Kvinnan i samhället.

I 1800-talets Sverige var föreställningen om kön inte densamma som idag. För att få förståelse för det som skildras om de kriminella kvinnorna måste vi därför även titta på det samhälle de levde inom och vilka villkor och förväntningar som ställdes mot dem. Under de kriminella kvinnornas liv började det svenska samhället utvecklas från bondesamhälle till industrisamhälle men det var en sakta process. På 100 år, mellan 1750 och 1850, har befolkningen ökat, från att vara 1,8 miljoner till 3,8 miljoner invånare. 90% av befolkningen bor dock fortfarande på landsbygden fram till 1870-talet då industrialiseringen på allvar kommer igång. Det var även vid denna tid som urbaniseringen från landsbygden till städerna började utvecklas alltmer.¹²

Mitt i denna utveckling ser vi även en utveckling i synen på könen. Om vi ska utgå ifrån Thomas Laquers teori om enköns- och tvåkönsmodell så hade enkönsmodellen, synen på kvinnan som ofullständig man, blivit ersatt av tvåkönsmodellen runt slutet av 1700-talet. I samband med vetenskapens utveckling kommer det sociala könet att kopplas med det biologiska. Då kvinnans kön betraktades alltmer som annorlunda jämte mannens; blev även könen varandras dikotomier.¹³ Denna tvåkönsmodell framställs tydligt inom 1800-talets föreställningar om kvinna och man. När kvinnorna blivit 15 år och konfirmerats, var de gamla nog för att gifta sig.¹⁴ Den enda hustrun i min undersökning var själv 30 år gammal då hon gifte sig. Kvinnan skulle främst sträva efter äktenskap och familj.¹⁵ Hon skulle vistas inom det privata och vara en god moder och hustru.¹⁶ Men trots denna väldigt unga åldersgräns skulle många kvinnor inte bli hustrur förrän runt 28 år. Under 1800-talet växer antalet under yrket piga¹⁷, som blev en förutsättning för ogifta kvinnor att försörja sig på, men dessvärre också blev det en utnyttjad arbetskraft. Fattigare hushåll kunde ta del av den låga lön som pigor fick jämfört med männen.¹⁸ Löner för drängar och pigor i de södra delarna av Sverige är

---

¹² Mats Hellspong & Orvar Löfgren *Land och stad: svenska samhällen och livsformer från medeltid till nutid*, 2. uppl., Gleerup, Malmö 1994 s 23; Petersson 1983, s. 2

¹³ Eva Gothlin, *Kön eller Genus?*, Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning 1999, s 8

¹⁴ Taussi Sjöberg, s 40

¹⁵ Petersen 1999, s 74

¹⁶ Petersen 2001, s 191

¹⁷ Hellspong & Löfgren 1994, s 262

¹⁸ Taussi Sjöberg 1986, s 40,

dessutom mycket lägre än i de norra delarna och i Malmöhus län blir det mer svårigheter med att få tjänst.¹⁹ Samtidigt börjar man se att kvinnan befrias från att ständigt vara underordnad. 1858 skulle den ogifta kvinnan kunna bli myndig när hon blev 25 år gammal och därmed fick hon chansen att styra sitt liv självständigt.²⁰

2.2. Brott och straff

*Brott, gärning för vilken i lag eller annan författning är stadgat straff, dvs. böter eller fängelse.*²¹

Föreställningar om brott och vem som är kriminell har skiftat genom århundraden. Även synen på straff och hur man ska handskas med kriminella har förändrats. I denna korta redogörelse kommer jag kort presentera hur brott kunde te sig under 1800-talet till skillnad från idag. Fram till domstolsreformen 1971, såg domstolarna ut på ett annorlunda sätt. Under 1800-talet fanns de s.k. Häradsrätten som var en underrätt på landsbygden och i vissa städer.²² Det fanns även rådhusrätt som verkade i de flesta städer samt landshövdingeämbetet²³ eller det s.k. Kungliga Majestäts Befallningshavande.²⁴ De var lokaliserade i de olika länen runt om i landet och det fanns två avdelningar inom detta ämbete; landskansliet och landskontoret. Landskansliet skötte de juridiska fallen - bland annat förhören med lösdrivare och försvarslösa.

Det fanns två landskanslier i Skåne: Kristianstad Läns Landskansli samt Malmöhus Läns Landskansli. De som var försvarslösa eller misstänkta för lösdriveri skulle förhöras av landshövdingeämbetet.²⁵ De var lokaliserade i de olika länen runt om i landet och det fanns två avdelningar inom detta ämbete; landskansliet och landskontoret. Landskansliet skötte de juridiska fallen - bland annat förhören med lösdrivare och försvarslösa.²⁶ Försvarslöshetsstadgan avskaffades 1885 och kom att drivas under lösdriverilagen samma år. Det var nämligen så att sakna laga försvar var inte längre ett brott på villkoren att du levde ett anständigt liv som inte gick utöver fattigvården, sam-

---

¹⁹ Petersson 1983, s 153

²⁰ Taussi Sjöberg, s 40, 46; ; Petersen 2001, 74, 153, 191; Hellspong & Löfgren 1994, s 262.

²¹ NE: Nationalencyklopedin – Brott <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/brott> Hämtad: 2015-01-07

²² NE: Nationalencyklopedin – Häradsrätt

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/h%C3%A4radsr%C3%A4tt> Hämtad: 2015-01-07

²³ Taussi Sjöberg 1986, s 48

²⁴ NE: Nationalencyklopedin – Kungl. Maj:t...

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kunglig-majest%C3%A4ts-befallningshavande>
hämtad: 2015-01-07

²⁵ Taussi Sjöberg 1986, s 48

²⁶ NE: Nationalencyklopedin – Landskansli - <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/landskansli>

hället eller ordningen. Försvarslösa kunde alltså, så länge de uppförde sig, ta sig till olika orter för att söka laga försvar och inte riskera att bli häktade. Även tvångsarbetstiderna ska ha minskat från max tre års tid till mellan en månad och ett års tid. Denna tidslängd gällde dock inte för lösdrivare som tidigare dömts till tvångs- eller straffarbete - för dessa personer var det fortfarande max 3 års tvångsarbete som gällde.²⁷ När någon begick en stöld dömdes denna, under 1800-talet, efter hur många stölder personen begått. 1:a resans stöld var 1:a gången personen stal, 2:a resan var 2:a gången osv. Ju fler stölder man begick desto värre blev fängelsestraffet.

Under en tidig del av 1800-talet behövde man egentligen bara komma från samhällets lägsta skikt för att häktas - man kunde åka in i fängelse som antingen *försvarslös* eller *lösdrivare*. I denna undersökning har fyra av de kvinnor jag har undersökt hotats till eller häktats för lösdriveri eller försvarslöshet. Lagen kring behandling av försvarslösa hade funnits sedan en tid tillbaka. Av allt att döma när man läser definitionen av försvarslös i 1800-talsutgåvan av *Nordisk Familjebok* infördes en stadga kring Birger Magnussons regim på 1300-talet. Kring den period jag undersöker hade stadgan ändrats under 1846 och definitionen av den som hade laga försvar, som lyder på följande sätt:

*sedels innehafvande af allmän eller enskild tjenst, dels idkande af studier eller något visst yrke, dels att bevisligen genom egna tillgångar eller andras vårdnad ega sin bergning, dels slutligen att enligt behörigt intyg vara känd såsom den der iakttager ordning och sedlighet i sitt lefverne samt söker efter förmåga sig ärligen försörja. Den, som uppnått 15 års ålder och icke under någon af dessa former eger laga försvar, är försvarslös.*²⁸

Försvarslöshetsstadgan avskaffades 1885 och kom att drivas under lösdriverilagen samma år. Det var nämligen så att sakna laga försvar var inte längre ett brott på villkor att man levde ett anständigt liv som inte gick utöver fattigvården, samhället eller ordningen. Försvarslösa kunde alltså, så länge de uppförde sig, ta sig till olika orter för att söka laga försvar och inte riskera att bli häktade. Även tvångsarbetstiderna ska ha minskat från max tre års tid till mellan en månad och ett års tid. Denna tidslängd gällde dock inte för lösdrivare som tidigare dömts till tvångs- eller straffarbete - för dessa personer var det fortfarande max 3 års tvångsarbete som gällde.

Under 1800-talet började man alltmer avveckla kropps- och dödsstraff²⁹ och istället lägga fokus på att fostra fångarna till att återigen bli goda medborgare.³⁰ I Sverige fanns det tre fängelser som endast riktade in sig på kvinnorna: Norrmalm, Norrköping och Göteborg. Det togs beslut om

---

Hämtad: 2015-01-07

²⁷ Lösdriverilagen från 1885, <http://www.nilsallan.se/gamlalagar/losdriverilag.pdf>, hämtad: 2015-01-04

²⁸ Projekt Runeberg: Nordisk Familjebok (<http://runeberg.org/nfae/0372.html>)

²⁹ Taussi Sjöberg 1986, s 80

att kvinnor som hade minst två års fängelse eller straffarbete på livstid på Centralfängelset i Norrköping skulle transporteras till andra fängelser för att kunna sitta i cell.³¹ Foucault ifrågasätter om detta sätt av bestraffa fången var så *milt* som folk påstod.³² Strävan var att disciplinera brottslingarna och genom isolering och övervakning förbereda dem för att komma tillbaka till samhället med den moral som krävdes. Det nya straffsystemet handlade om, enligt Foucault, att straffa själen och inte brottet.³³ Taussi Sjöberg påstår att Norrmalmsfängelset anpassades efter hushållsdomänen. Kvinnorna skulle lära sig anpassas till samhället och hushållet. Deras arbetstid var långa dagar och rasterna var få. De arbetade för företag och producerade andra fängelses fång- och sängkläder.³⁴ Hon skildrar att på grund av att fängelsets personal tjänade pengar på kvinnornas arbete var de noggranna med att arbetet gjordes och att det var ordning och reda. Det fanns dessutom belöningar för de kvinnor som arbetade effektivt.³⁵

---

³⁰ Taussi Sjöberg 1986, s 11

³¹ Taussi Sjöberg 1986, s 11, 80; Petersen 1999, s 25

³² Michel Foucault, *Övervakning och straff: fängelsets födelse*, 4., översedda uppl., Arkiv Lund 2003, s 24

³³ Foucault 2003, s 24, 26

³⁴ Taussi Sjöberg 1986, s 123

3. Kvinnorna Inför Rätta – En analys

3.1.1855: Kerstin Persdotter – Barnamord.

Den 2:a mars 1855 lämnar stadsfiskalen C. Åberg in en anmälan mot pigan Kerstin (enligt präst-attest heter hon som *Kjerstina*) Persdotter. Den 8:e mars 1855 pågår, enligt stadshäktets fångrulla från 1855,³⁶ den första rannsakingen i Lunds Rådhusrätt. Rättegången fortsatte den 12:e mars och den 19:e mars kom utslaget: Kerstin dömdes till halshuggning för mordet på sitt nyfödda barn.

Det första som nämns om Kerstin är att hon har vårdats på förlossningshuset³⁷ och efter hon tillfrisknat ställs inför rättegång. Därefter sker en beskrivning av hennes utseende och man nämner hennes ålder – hon är 22 år gammal. Beskrivning av brottslingars yttre går att finna i fångrullorna från de flesta häkten och fängelser. Även kläderna de hade på sig och deras ägodelar beskrivs där. Det är också vanligt att man nämner brottslingens ålder eller födelsedatum när hen presenteras i domboken. Men liknande beskrivning av de kriminella kvinnornas utseende, som den av Kerstin, förekommer inte i de andra rättegångarna eller förhören som undersöks i denna uppsats. (Däremot kan man finna liknande detaljer av utseendet i Hanna Nilsdotters läkarintyg.) Förutom att Kerstins ögon är blå och hennes hår mörkbrunt nämns det även att hon är *för och grov till växten* vilket jag tolkat som att skrivaren menar att hon är kurvig. Därefter får Kerstin, likt majoriteten av de kvinnor jag undersökt, presentera sin levnadshistoria för rätten och sin version om händelsen kring brottet. Hon berättar att hon föddes i Fosie, Malmöhus län och är dotter till timmermannen Per Hansson och Hanna Persdotter.

Men hennes föräldrar verkar inte haft resurserna för att ta hand om henne så vid 2 års ålder flyttar hon till sin morbror i Burke Flod (skall vara nuvarande Bunkeflostrand) och stannar där tills hon är runt 12 eller 13årsåldern. Hon bor ett år till hos föräldrarna i samband med *sin första nattvardsgång* men bortsett ifrån det arbetar hon annars på olika ställen. Hon berättar att hon arbetade hos en mjölnare vid 19 års ålder men fått åka till Wallenberg i Lunde by socken på grund av sjukdom och där haft ett kort uppehåll. När hon kommer tillbaka till Lund arbetar hon först hos bagaren A.P Whalblom 1853³⁸ innan hon blir piga hos bryggaren Svenning Rydén.³⁹ Kerstin kom till bryg-

---

³⁵ Taussi Sjöberg 1986, s 123-124

³⁶ LLA: Malmö Länsfängelse, DIII aa: 17, den 8:e mars

³⁷ LLA: Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv Aiab:6, den 8:e mars

³⁸ LLA; Lund Domkyrkoförsamling: AI:36

garen och hans hustru Anna den 24 oktober enligt domboken. I husförhörlängder från Lund Domkyrkoförsamling kan man se att året var 1854 och eftersom Kerstin ska ha fött barnet den 25:e februari 1855, var hon redan gravid när hon tillträdde sin tjänst.

Det främsta brottet som Kerstin har blivit åtalad för är, som jag nämnt, att hon dräpt sitt nyfödda barn. I sin första skildring berättar hon att hon gick upp på vinden för att utföra sysslor. Väl uppe på vinden hade hon drabbats av så smärtsamma värkar att hon föll över en kista. Framstupa över kistan födde hon barnet, som föll ner på golvet. Kerstin plockade genast upp barnet som, enligt henne, inte hade varit vid liv. Då lindade Kerstin om ett linnetyg runt barnet och stoppade ner det i hennes klädkista som hon sedan låste. Efter det återgick hon till sina vanliga sysslor i köket. Det visar sig att det är en låg sanningshalt bakom denna berättelse. Då hon själv inte kan vara närvarande vid förhöret läses matmodern Anna Rydéns skriftliga vittnesskildring upp i förhöret.

Denna vittnesskildring kom inte bara att bekräftas av ett antal andra vittnen utan även av Kerstin själv. Hon skriver att Kerstin hade lämnat sina sysslor i köket **utan sin matmoders tillstånd** vilket tyder på att det inte var på grund av sysslor som Kerstin gick upp på vinden. En annan motsägelsetfull detalj skildras av rättsläkaren Professor Neuman som i sin undersökning av barnliket finner att denne även varit inlindad i en nattskjorta. Kerstin bekräftar detta och menar att hon först stoppat om barnet i nattskjortan innan hon lindade om linnetyget. Jag ska tillägga att skrivaren har nämnt att de vittnen som förhörs sägs vara opartiska och att det som skildras är sanning. Jag vill även påpeka att Kerstins rannsaking är den, utav de fall jag undersöker, som har haft flest vittnesförhör. Dessa vittnen har varit till stor hjälp för Kerstins erkännande. Ju fler vittnen som förhörs desto mindre håller Kerstin tillbaka med detaljerna. Under andra rannsakingen, den 12:e mars, erkänner hon att hon hade märkt att barnet var vid liv men att hon av förskräckelse hade lagt ner barnet i kistan och inte kunnat komma fram till ett beslut. När Neuman hade undersökt barnet i kistan, tillsammans med Svenning Rydén, hade han funnit att barnet var då död och kallt. Därför tillfrågas Kerstin om hon inte kunde förutse att barnet skulle dö av kölden – men **hon undviker att svara på frågan**. I det tredje förhöret, den 19:e mars, berättar Kerstin att hon, på morgonen, hade känt att barnet skulle komma. Då berättar hon även att hon inte visste om att barnet kommit att ligga framstupa i kistan då hon lade ner det. Hon berättar även att hon åter begivit sig upp på vinden för ett ärende, som hon påstår sig inte minnas och då hon inte hade haft nyckel hade hon inte öppnat kistan.

Genom rättegångsprocessen märker jag att det inte bara är mordet på barnet som Kerstin uppmärksammas för. Att också dölja sitt havandeskap har också varit en förbjuden handling. Ker-

---

³⁹ Svenning Rydéns fullständiga namn nämns aldrig i domboken. Istället hänvisar jag till: LLA:Lund Domkyrkoförsamling: AI:36

stin erkänner kortfattat i sin första berättelse, den 8:e mars, att hon ständigt förnekade sin graviditet, innan födseln, då husmodern Anna ska ha frågat henne. Hon berättar att hon gjorde detta beslut efter fött *ett oäkta flickebarn* 1852. Men då hon födde sitt andra oäkta barn, den 25:e februari, ska hon erkänt händelsen för Anna, då denne ska återigen uttryckt misstankar om graviditeten. Annas skriftliga vittnesskildring är det mest betydelsefulla beviset mot detta påstående. Hon berättar att redan första gången hon träffade Kerstin ska hon misstänkt att pigan var gravid. Av de vittnen som förhörs har Anna varit den enda som har varit misstänksam om graviditeten. Då hon konfronterade Kerstin ett antal gånger om graviditeten hade Kerstin, precis som hon själv erkänt, förnekat påståendet. Utifrån två andra pigor Elna Larsdotters och Raina Hansdotters vittnesskildringar ska en *andra person* uppgivit misstankar som drivit dem att efteråt frågat Kerstin. Som jag nämnt var det enda vittnet, som misstänkte Kerstins graviditet, Anna. Därför kan det tyda på att Anna har berättat om sina misstankar och kanske till och med uppmuntrat pigorna till att konfrontera Kerstin. Men då Anna slutar märka av förändringar i Kerstins utseende slutar hon att fråga. Den 25:e februari, då Anna märkte att Kerstin kom ner från vinden hade hon märkt att pigan inte var *lika fyllig som förr* och att hennes ansikte var likblekt och kallsvettigt. Misstänksam som hon blivit, tog Anna med sig drängen Måns Jacobsson upp på vinden för att undersöka vad Kerstin hade haft för sig. Väl uppe på vinden hade de sett blodspår på golvet som någon ska ha försökt att ta bort. De märkte även att en säck var befläckt av blod och antog att denna säck används för att försöka få bort blodfläckarna på golvet. Berättelsen om blodspåren på vinden bekräftas även av Måns, som förhördes i det nästkommande förhöret den 12:e mars. Detta påstående förnekades bestämt av Kerstin genom alla förhören.

Efter upptäckten begav sig Anna till en kvinna som kallas änkefrun Aspelgren för att söka råd. Olikt Kerstins utsaga, ska inte bara Anna utan även änkefrun konfronterat pigan och enligt båda ska Kerstin förnekat att hon någonsin var gravid. Då tog kvinnorna upp Kerstin på vinden utan att hon gjorde motstånd och där beordrade henne att låsa upp kistan. Om Kerstin hade velat dölja sitt byte till varje pris hade man kunnat tycka att hon inte skulle öppnat kistan – men det gjorde hon. Dock kan detta bero på att Kerstin hoppades på att de inte skulle upptäcka var i kistan barnet låg. Det var nämligen så att när kvinnorna åter frågade om barnets existens hade Kerstin tigit men däremot kastat en blick åt ena hörnet i kistan. Det hade änkefrun upptäckt och därför lyfte hon på kläderna på den plats och därmed funnit byttet. Änkefrun hade då utbrustit: *Kerstin, hvad har du gjort?* varav Kerstin själv förblivit tyst och, enligt Anna, *ovanlig sinnesrörelse icke förmärkte*. När Aspelgren senare bekräftar Annas utsaga tillägger hon att kvinnorna **inte alls rörde byttet** utan endast frågade ut Kerstin som fortfarande inte svarade dem. Därmed hade de stängt kistan och väntat in Annas make. Svenning lämnar även in en skriftlig vittnesskildring, under första förhöret, där han

berättar att på grund av frånvaro under dagen blev han inte underrättad om händelsen av sin hustru förrän på aftonen. Han beskriver att hon sade att Kerstin *framfött barn och lagt det i lönn i sin kista*. Han hade då kallat på rättsläkaren professor Neuman, som han tillsammans med, undersökte barnet i kistan. Han tillägger att Kerstin hade svarat nej då han frågat om barnet var vid liv när hon hade plockat upp det. Vad som blir mest intressant utifrån Aspelgrens tillägg och vad Anna sagt då Svenning kom hem är att ingen verkade bry sig om det nyfödda barnet och dess hälsa. Istället har det varit viktigare att få kunskap om Kerstin dolt sin graviditet. Dessutom är det snarare att hon dolde barnet än vållade dess död som tycks upprört kvinnorna. Även om kvinnorna trodde att barnet var dött hade de iallafall kunnat bekräfta det genom att röra byltet och tittat närmare. Men istället försöker de få fram svar från mamman.

Marja Taussi Sjöberg, som främst studerar barnamord inom kvinnornas brott i *Dufvans Fångar*, menar att människovärde borde inte kopplas med studier av barnamord. Brottet klassades inte bara som dråp utan även som sedlighetsbrott.⁴⁰ Kerstin hade inte bara fött ett barn utanför äktenskapet utan dessutom dolt sin graviditet och efter det lagt barnet i lönn som det kallades. Denna handling sågs som oacceptabel men samtidigt, enligt Anja Petersen, ansågs det även vara kvinnans natur att begå brott i det fördolda.⁴¹ Även barnamord kopplades som ett kvinnligt brott och därför var Kerstins handlande att betrakta som s.k. kvinnlig brottslighet.⁴² Detta perspektiv hindrade dock inte Lunds rådhusrätt från att döma henne till döden.

Även Kerstin själv har varit mer rädd för att avslöja händelsen än att hålla barnet vid liv. Hon kanske till och med var i sådant tillstånd att hon förnekade födseln även för sig själv. Att dölja sitt havandeskap, då det var oäkta, var inte ovanligt för en ogift kvinna som Kerstin. Trots att Taussi Sjöberg främst skildrar barnamörderskor på landsbygden, i Västernorrland, ger hon några exempel på barnamörderskor som handlat likt Kerstin gjorde. För många kvinnor som födde barn utanför äktenskap blev det nämligen ingången till sociala och ekonomiska problem.⁴³ Nikolina Lönnqvist skriver, i *Kvinnlig Brottslighet*, att redan med 1810 års kommitté började synen på ogifta mödrar förändras. Man började ta mer hänsyn till mödrarnas situation och skulle skydda dem från *samhällelig skymf* och bistå dem med ekonomiskt stöd.⁴⁴ Utifrån Kerstins situation kan vi dock se att hon varken fått ekonomiskt stöd eller skydd från hädelse och förnedring. Den anledning, hon själv uttrycker i domboken, till att hon dolde sin graviditet var att hon var rädd för sina föräldrars och släktingars reaktioner. Enligt läkarintyget har hennes föräldrar hand om dottern Anna Maria, som Ker-

---

⁴⁰ Taussi Sjöberg 1986, s 102

⁴¹ Petersen 2001, s 196

⁴² Petersen 1999, s 34

⁴³ Taussi Sjöberg, 1986, s 100

⁴⁴ Nikolina Lönnqvist, *Kvinnlig Brottslighet*, Examensarbete, Juridiska Fakulteten, Lunds Universitet, 2003, s 23

stin nämnde att hon födde 1852. Hon uttryckte att hon inte ville utsätta sig för *förebåelse* förrän det blev nödvändigt eller efter barnet fötts. I de husförhörslängder och andra längder som jag studerat står det, efter Anna Marias födsel, att Kerstin fött ett oäkta barn i kolumnen för anmärkningar.

Så en förklaring till hennes handlingar kan vara att hon redan har haft egna erfarenheter av att föda utanför äktenskap och att denna upplevelse, som hon kopplar till sina föräldrars reaktioner, har ärrat henne så pass mycket. Det kan dock inte förklara varför hon inte berättat något för paret Rydén. Efter födseln hade hon beslutat sig för att avslöja händelsen för Anna men då matmodern väl konfronterade henne hade hon blivit så förskräckt att hon återigen förnekat. En anledning kan vara att Kerstin inte ville riskera förlora sin anställning. Liknande situation hände hustrun Katarina Falkenström (vars fall jag undersöker i kapitel 3.3). En smed, som Katarina arbetade för, hade gjort henne gravid utanför äktenskap. Men då smeden övergivit henne fick hon söka en ny anställning. Hon fick tjänst hos veterinären Streiffert men när han upptäckte att hon var gravid hade han sparkat henne direkt. Pigan var en del av hushållet och hennes egna handlingar kunde drabba resten av personerna inom hushållet. Så om en piga blev gravid utanför äktenskapet kunde husbonden avskeda henne och därmed undvek hushållet den skam som kom med det oäkta barnet.⁴⁵

Den 22:a mars har rådhusrätten fattat ett beslut. I utslaget beskriver man att Kerstin erkänt sig skyldig och det som sagts genom hela rannsakingen sammanfattas i utslaget.. Hon döms genom 16 kapitlet, 1§ i Missgärningsbalken 1734 (med förändring i lagparagrafen 10 juni 1841) som säger följande:

*Kona, som af oloflig beblandelse warder hafwande, och det ej uppenbarar före födslen, söker enslighet wid sielfwa födslen, och derefter, **nei fullt uppsåt att fostret lifwet afhånda**, lägger det å lön, eller thy afdagatager; hon skall halshuggas.*⁴⁶

Som kan märkas tillägnas lagen exklusivt **ogifta** kvinnor. Lägg märke till att samlag utanför äktenskap kallas *olofvlig beblandelse* vilket även domboken nämnde i utslaget (då de talade om när Kerstin blev gravid med dotter Anna Maria). Inom brottet räknas det dessutom att hon inte har berättat om sin födsel för någon och att hon har undagömt fostret. Men, till skillnad från den första lagparagrafen från 1734, så skulle hon för att med flit orsakat barnets död också kunna straffas med halshuggning. Att bränna liket på bål hade tagits bort helt efter ändringar den 10:e juni 1841. Om hon inte menat att döda fostret men vårdat det dåligt och sedan gömt det blev straffet 20 till 24 piskrapp med ris. Om Kerstin hade svarat nej på om hon varit medveten om fostret skulle dö av kölden kunde hon iallafall sluppit undan dödsstraff. Att Kerstin hade en svår situation eller handlade efter

⁴⁵ Anna Larsson, *Gå i frid och synda icke härefter : En undersökning om gifta och ogifta kvinnors ställning efter barnafödande under 1800-talet*, C-uppsats, Högskolan Kristianstad, 2009, s 17

⁴⁶ Missgärningsbalk – Wisberg.se <http://www.wisberg.se/wisberg.se/pdf/1734/6miss.pdf> hämtad: 2014-12-19

rädsla nämndes i utslaget men det hjälpte inte henne i detta utslag. Hon hade dödat ett oäkta barn och dessutom undangömt det och därför skulle hon straffas för detta. Man tror här att hennes liv var över och att flickan skulle mista sitt liv men när man läser vidare visar det sig att hon har fått en vidare prövning. Enligt ett stycke från Rättegångsbalken 25 kapitlet 5§ står det:

...Hwad underätt dömdt i grofware brott, som til thes domstol höra, må ej i fullbordan gå; utan sände sin rannsaking och dom genast in til Hofrätten, at ther förse widare pröfwes...⁴⁷

Kerstin skulle alltså få sin dom omprövad av Hovrätten i Skåne och Blekinge och medan detta skedde fick hon vistas i länsfängelset i Malmö. Den 9:e maj, samma dag som det prövas, avslutas målet och den 2:a oktober kommer brevet⁴⁸ med beslut: Kerstin hade skonats från döden. I brevet från Hovrätten får vi först reda på att Kerstin inte bara dömdes för barnamord utan även för sabbatsbrott. Den 25:e februari 1855 var nämligen en söndag och enligt lagen för sådant brott (6 kapitlet, 3§) så var det egentligen bötesstraff. I brevet kan man tydligt se att hovrätten har haft mer förståelse för Kerstins handlingar. Medan de säger att rådhusrätten handlade i enlighet med lagen så menar hovrätten att *med afseende förekomme omständigheter* skulle de av nåd skona henne från dödsstraffet. Hovrätten tog alltså hänsyn till Kerstins situation och kanske till och med fick förståelse för varför hon agerade som hon gjorde. Det kan förklaras med den alltmer växande empati man fick för barnamörderskorna (som dock utvecklades främst på 1800-talet). I slutet av 1700-talet hade man börjat förstå att kvinnorna inte behövde vara kallblodiga monster för att döda sina barn utan istället handlade det om att slippa skammen.⁴⁹ Brottet i sig uppfattades inte heller som problematiskt utan var, som jag nämnt innan, kopplat till kvinnans brottsliga natur. Därför ansåg man, främst dock i slutet av 1800-talet, att en kvinna som begått barnamord hade större chans att återanpassa sig än t.ex. en prostituerad.⁵⁰ Hovrätten kan ha hoppats på att Kerstin skulle återanpassa sig efter att hon *benådades* med fängelse på vatten och bröd i 25 dagar, som var ett kroppsstraff, samt 5 års straffarbete i tukthus, som straffarbetsfängelserna då kallades. Efter uthärdat sitt kroppsstraff i 25 dagar skickades Kerstin till Norrmalm den 2:a november 1855. Nästa gång jag hittar henne står hon i Norrmalm Centralfängelsets församlingsbok. Där står det att hennes arbetstid flyttades till den 30 oktober 1860 vilket tyder på att hon blivit frigiven 2 dagar innan strafftiden skulle utgått. Om arbete på Norrmalm däremot var ett nådigt straff och Kerstins vidare livsöde kommer jag att diskutera vidare senare i analysen.

---

⁴⁷ Rättegångsbalk – Wisberg.se <http://www.wisberg.se/wisberg.se/pdf/1734/9ratt.pdf> hämtad: 2014-12-19

⁴⁸ LLA: Hovrättens över Skåne och Blekinge arkiv: Kungliga Brev i Brottsmål, EIB:4 , no 260

⁴⁹ Lönnqvist 2003, s 23

⁵⁰ Petersen 1999, s 36

3.2. 1865: Anna Rosén – 3:e resans stöld.

Under året 1865 häktades den 22 år gamla Anna Rosén två gånger för brott. Den 25:e mars hade hon häktats för försvarslöshet. I fångrullorna står hon som f.d. straffarbetsfånge då hon tidigare hade avtjänat ett straffarbete som slutade 12:e februari, bara lite mer än en månad innan hon åkte dit som försvarslös. Tyvärr kunde jag inte finna protokollet för detta förhör från Kristianstads landskansli, den 29 mars,⁵¹ men däremot fann jag två brev som använts till förhöret. Hon frigavs iallafall till Vinslöv med skyldighet att inom en vecka skaffa sig laga försvar. Det brott som dock kommer att vara centralt för denna undersökning är då hon häktades för 3:e resans stöld. Den 12:e april rannsakas hon av Kristianstads rådhusrätt⁵² med utslag samma dag. Rannsakingen är bara två sidor lång och, till skillnad från de andra fall jag undersöker, har detta fall minst källmaterial. Men innehållet på de två sidorna är berikad på information om Anna och hennes situation och i kombination med vad man kan finna i fängelsematerialet kunde jag trots allt göra en bra analys om skildringen av henne.

Rannsakingen börjar med att målsägaren⁵³ Hanna Rolf får kortfattat presentera brottet. Av de fall jag undersöker är det endast Anna som har begått ett brott mot en specifik person. Man kan säga att även Kerstin Persdotter begick brott mot en annan individ, men i det fallet var det hennes spädbarn, vars död rannsakades i rättegången. Vad jag tolkat från Hannas berättelse, skedde en flyttning från den övre våningen till den undre våningen i Hannas och hennes make stenhuggaren Rolfs hus, som var nummer 11 i staden, den 5:e april. Hanna hade, under samma dag, förvarat ett par kängor på ett skåp som hade varit placerad i köket. Då de nästa dag saknades fick hon uppgifter från en piga, i hennes hushåll, som hade fått syn på en okänd kvinna i köket. Efter pigans beskrivning av utseende och kläder kunde åklagaren samma dag häkta Anna, som hade de ovannämnda kängorna. Enligt fångrullan från Kristianstads stadshäkte, har hon blå ögon, brunt hår och runt anlete. Det nämnda stöldgodset presenteras inför rätten för värdering - de värderar godset till sammanlagt 1 riksdaler. Efter värdet fastställts får Anna presentera sin levnadshistoria inför rätten. Av det som berättas har Annas sociala bakgrund många likheter med de kvinnotjuvar, som Taussi Sjöberg undersöker i läns cellfängelset Dufvan (vid ungefär samma tidsperiod). Anna föddes den 17 september 1842 i Kristianstad som oäkta barn till pigan Inger Svensson som då, enligt Kristianstads stadsförsamlings födelse-och dopbok, var 24 år gammal.⁵⁴ Man får inte veta något om Annas far i varken domboken eller födelseboken men enligt Norrmalms kyrkobok står det att han var en artillerimus-

---

⁵¹ LLA: Kriminalvårdsanstaltens i Kristianstad arkiv -1984 DIIIac: 27

⁵² LLA: Kristianstads stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv A1c: 16

⁵³ Målsägaren är den person som den misstänkte begått brott mot.

⁵⁴ LLA: Kristianstads stadsförsamlings (Heliga Trefaldighets) kyrkoarkiv CI:10

kant. I spädbarnsåldern hade dessutom hennes moder dömts för stöld och förts till Spinnhuset i Göteborg för att undergå straffarbete. I nästa fall kommer ni läsa om hustrun Katarina Falkenström som fick ta med sitt 11 månader gamla barn till fängelset. Att döma av de olika fängelserullorna var det inte ovanligt att yngre barn fick hålla modern sällskap i fängelset. Men, enligt Anja Petersen, hände det att barnet togs ifrån mamman när hon åkte till fängelset.⁵⁵ Anna var ett av de barn som skulle bli omhändertagen av fattigvården då hennes moder begav sig till spinnhuset. Vid sju års ålder hyrdes hon ut till en torpare vid namnet Per Bosson och där stannat tills hon konfirmerades vid 15 års ålder. Vid denna ålder, efter konfirmationen, var hon nämligen tillåten att gifta sig, enligt lagen.⁵⁶

Men för Anna blev det inget giftermål och istället försörjde hon sig genom visstidsanställningar hos olika bönder i Åraslöv, Strö och Förlöv i sammanlagt 4½ år samt arbetade i Kristianstad för pälshandlaren Lung i tre månader. Även om det bara var korta anställningar kunde Anna få en ekonomisk försörjning som inte drev henne till att begå något brott under denna tidsperiod. Men när hon sedan fått en tjänst hos åbon Jöns Persson i Vinslöv tycks vistelsen ha blivit kort och därefter hade hennes livsvillkor försämrats. När hon återvände till staden levde hon där utan laga försvar. Kring detta skede, i januari månad (året är okänt), dömdes hon för första resan snatteri och en kort tid senare dömdes hon för första resan stöld. Hennes senaste stöld rannsakades av Västra Göingehäradsrätt med utslag den 8:e oktober 1863. Då straffades hon med att antingen böta 12 riksdaler eller fängelse på vatten och bröd samt undergå 1 år och 8 månaders straffarbete. I domboken påstår Anna Rosén att hon släpptes fri den 8:e februari 1865 men, som jag tidigare nämnt, var det den 12:e februari 1865. Denna uppgift bekräftas av åklagaren som lämnar fram nedantecknade uppgifter från länsfängelset. Enligt Birgit Petersson, hade man en sträng syn på egendomsbrott inom de myndigheter som dömde brottslingarna samt inom lagen.⁵⁷ Personer som dömdes till stöld skulle få leva med detta brott för resten av sitt liv; de fick anmärkningar i kyrkoböckerna och samhället kunde betrakta dem som omoraliska tjuvar. Den beskrivning, som Taussi Sjöberg ger, om tjuvarnas situation liknar återigen den Anna hamnade i – trots att Taussi Sjöberg främst kopplar stöd till männens brott i hennes undersökning.⁵⁸ Precis som Kerstin Persdotter anmärktes för sitt oäkta barn, märktes Anna för sina tidiga brott. I prästtatten står det att hon har fått anmärkningar för att begått 2:a resans snatteri och 1:a resans stöld (dock är det tvärtom). På grund av detta är hon *icke än avslörad* vil-

---

⁵⁵ Petersen 1999, s 79

⁵⁶ Taussi Sjöberg 1986, s 40

⁵⁷ Petersson 1983, s 110

⁵⁸ Taussi Sjöberg 1986, s 67

ket betyder att hon inte fått syndernas förlåtelse.⁵⁹ Och då man presenterar henne i början av rannsakingen och i utslaget nämns även hennes senaste brott.

Även om alla brott i sig bröt mot moralen så tittade Petersen på vilka brott som betraktades som mer osedliga än andra. Hon kom fram till att upprepade stölder ansågs mer osedligt än att misshandla någon. Ju fler stölder man begick desto hårdare straff och värre blev den sociala situationen. Konsekvenserna för att begått stöld resulterade i sämre tillgång till arbete då folk kunde betrakta en som begått stöld som en opålitlig tjuv.⁶⁰ Jag kan tänka mig att man fick ett sämre rykte om man åkte in fler gånger. I domstolsprotokollet berättar Anna att när hon avslutat sitt straffarbete för 2:a resans stöld fick hon en order om att inom 6 veckor skaffa sig laga försvar. Hon påstår att hon gjort som hon beordrats och försökt hitta ett laga sätt att försörja sig på. Hon verkar riktat, precis som innan, sitt arbetssökande mot landsbygden. Tyvärr hade hennes kriminella bakgrund hunnit före och istället för finna jobb fick Anna bemötas av hån och förakt. Hon beklagar sig för hur hon åter hamnade i fattigdom och som hon uttryckte det *beröfvad hvarje tillfälle att på lagligt sätt sig försörja*. Här blir det tydligt att, enligt Anna, hade hon iallafall försökt anpassa sig till ett normalt liv. Men då alla stötte bort henne för hennes brottsliga bakgrund blev hennes situation ännu mer hopplös. Denna hopplöshet blir ännu tydligare när hon, som jag tidigare nämnt, häktas som försvarslös i mars; då hade det gått ungefär 6 veckor sedan hon uppmanats till att söka laga försvar. De brev, som jag nämnde tidigare använts i förhöret om hennes försvarslöshet, var skickade från stadsfiskalen till Kristianstad landskansli.⁶¹ I dessa brev står det att Anna ska kringstrukt på landet och i staden utan laga försvar. Det kan ha funnits en chans att några av de personer, som Anna påstod hånade och föraktade henne, har anmält hennes kringstrykande. Vidare erkänner hon att den 5:e april hade hon begivit sig till det område där paret Rolf bodde för att tiggat ett par strumpor men då hon hamnade i parets Rolfs kök fick hon syn på kängorna på skåpet. Och då ingen var i närheten stal hon istället kängorna. Det kan ha varit kallt och eftersom Anna inte ens verkar ha haft några strumpor kan hon handlat i nöd då hon upptäckte kängorna.

Taussi Sjöberg kommer fram till att de kvinnor hon studerar som begick stöld hade, likt Anna, sociala och ekonomiska problem. Hon menade att de kvinnor som begått brott, i hennes undersökning, kom från en betydligt svårare bakgrund än pojkarna, om de hade en föräldralös uppväxt. Det var nämligen så att förhållandet med familjen hade större betydelse för kvinnornas ekonomi och socialisering i framtiden. Och som jag redan nämnt, var Anna föräldralös från början och när bakslaget kom verkar det som att hon inte kunde ta sig ur den längre. Liknande uppväxt hade männen i

---

⁵⁹ ABSOLVERA (<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/show.phtml?filenr=1/1/85.html>) hämtad: 2014-12-19

⁶⁰ Taussi Sjöberg 1986, s 67

⁶¹ LLA: Kristianstads läns landskanslis arkiv t o m ca 1900 EII:13

Taussi Sjöbergs undersökning dock hade många av dem, som stal, ett yrke och boende men deras ekonomi räckte inte till.⁶²

Under utslaget beskriver man att hon erkänner att hon tagit kängorna men att hon inte gjort inbrott. Hon döms enligt 2 kapitlet, 19§ samt 20 kapitlet 1, 11 och 18§ i Strafflagen 1864.⁶³ Enligt det andra kapitlet mister hon sitt medborgerliga förtroende i fem år. Här beskrivs att den som är utan medborgerligt förtroende ska ses som *wanfrejdad* samt vara utan rättigheter och förmåner. Detta straff gjorde det omöjligt för personen att återgå till ett normalt, socialt liv.⁶⁴ Enligt 20:e kapitlet som behandlade stölder dömdes Anna, enligt 1§, för stöld och inte snatteri. Detta förbryllar mig då, efter vad jag tolkade det som, värderades kängorna till 1 riksdaler och inte över 15. Enligt lagen ska värdet på godset, för att kunna räknas som stöld, vara **15** riksdaler.⁶⁵ Men efter vad jag kunde tyda i texten var kängorna endast värda **1** riksdaler. Iallafall står det att den som döms till stöld ska straffas med straffarbete i högst sex månaders tid. Men med tillägg från 11§ kan vi se att straffarbetstiden höjs då man åker in för fler resors stöld. I Annas fall, då hon åkt in för 3:e resans stöld, kan hon dömas till straffarbete i högst 4 års tid. Och enligt 18 § omnämns att hon, eftersom hon åkt in för tredje resans stöld, ska mista sitt medborgerliga förtroende.

Sammanlagt dömdes Anna till två år och sex månaders straffarbete samt till att vara utan medborgerligt förtroende i fem års tid. Värdet på kängorna verkar därmed spela ett mindre roll och även Annas situation tycks rätten inte ta någon hänsyn till. Hon hade återigen begått stöld och enligt lagen skulle hon straffas för det hur desperat hon än tycks handlat. Trots det skulle Anna inte ompröva sitt brott utan såg sig nöjd över utslaget. Kanske tyckte hon att hon hade det värre utanför fängelsets murar och kanske hoppades hon på att kunna återanpassa sig och komma ur sin misär. Hon skickas först, likt Kerstin, till Malmös Länsfängelse⁶⁶ för att sedan skickas vidare till centralfängelset Norrmalm där, genom fängelsets kyrkobok,⁶⁷ kan man se att hon åter igen skickas vidare till Norrköpings fängelse, den 10:e oktober 1865.⁶⁸ I Norrköpings kyrkobok står det att hon avslutade sitt straffarbete 11 oktober 1867. Som jag nämnt i *Brott och Straff*, hade straffarbete sitt mål att återanpassa den kriminella till samhället. Foucault menade att s.k. *straffmekanismer*, som han uttryckte, gjorde fångarna till *civila slavar*, ersättas med fängelsestraff som hade i syfte att uppfostra

---

⁶² Taussi Sjöberg 1986, s 70, 95, 98

⁶³ Strafflagen 1864 – Wisberg.se <http://www.wisberg.se/wisberg.se/pdf/strafflagen1864.pdf> Hämtad: 2014-12-19

⁶⁴ NE: *Förlust av Medborgeligt Förtroende*

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/f%C3%B6rlust-av-medborgerligt-f%C3%B6rtroende> (Hämtat 2015-01-04).

⁶⁵ Strafflagen 1864 – Wisberg.se <http://www.wisberg.se/wisberg.se/pdf/strafflagen1864.pdf> Hämtad: 2014-12-19

⁶⁶ LLA: Malmö Länsfängelse, DIII aa: 28

⁶⁷ SSA: Centralfängelset på Norrmalms kyrkoarkiv AIA: 9

⁶⁸ VALA: Kriminalvårdsanstaltens i Norrköping arkiv DIII1:7

fången.⁶⁹ Men denna gång mister Anna dessutom sitt medborgerliga förtroende som skulle göra hennes livsvillkor ännu sämre i framtiden. Jag ser att hon nämligen återvänder till Norrköpings fängelse, den 8:e mars 1870, för 4:e resans stöld och denna gång genomgår hon 6 års straffarbete.

3.3.1875: Katarina Falkenström - Förfalskning

Från Bergunda och Räppe, den 13:e augusti 1875, sänds ett brev till pastorsämbetet i Västra Sallerup. De har sänt tillbaka den prästtattest för 30 åriga Emma Kristina Jonasdatter, som i själva verket heter Ingrid Katarina (f.d. Johansdotter) Falkenström. Hon hade varit utan skrivelseort i 11 år och författaren till brevet begärde att pastorsämbetet i Västra Sallerup skulle stämma kvinnan för att använt sig av förfalskad prästtattest. 5 dagar senare sänds en stämningsansökan in, å pastorseblemets vägnar, av landsfiskalen C. Ahlmström. I stämningsansökan benämns Katarina som Carl Johan Falkenströms hustru. Han har arbetare som yrkestitel och håller sin hustru sällskap när hon genomgår sin första rannsaking i Rönnebergs Häradsrätt⁷⁰ den 8:e september samma år, anklagad för förfalskning.

Till skillnad från de andra kvinnorna, som var ogifta, nämns oftast inte Katarina efter sitt namn utan efter sin titel som hustru. I Kerstin Persdotters fall nämndes även vittnet Anna Rydén efter sin titel som hustru. Hanna Nilsson, som undersöks i nästa delkapitel, benämns endast en gång efter sin titel som änka i ett förhörprotokoll. Som gift har även Katarina, olikt de andra kvinnorna, hennes make som vittne och stöd i rätten. Däremot så har åklagaren landsfiskal C. Ahlmström svårt för att skaffa sig pålitliga upplysningar om Katarinas bakgrund vilket leder till att rättegången måste skjutas upp tre gånger. Förutom den 8:e september, rannsakas Katarina även den 5:e oktober, 1:a november, 1:a december samt får sitt utslag den 30:e december. När rannsakingen förskjuts skrivs det varje gång i protokollet att *då åkls. närvaro makarna Falkenström vid hemtningspåföljd borde åter infinna*. Jag har även upptäckt att medan det nämns att de andra kvinnorna blivit häktade innan förhören finner jag inte liknande uppgifter för Katarina. Detta kan tyda på att Katarina inte varit häktad utan hon istället fick kallelse att till nästa förhör inställas tillsammans med sin make.

Den levnadshistoria som Katarina har skiljer sig även från Kerstin Persdotters och Anna Roséns. Hon föddes den 1:a april 1844 i Vederslöv i Kronobergs län. Hennes far, Jonas Svensson, lever ännu medan modern är död sedan en tid tillbaka. I sina första tjugo år bodde hon hemma och fick hemundervisning – dock lärde hon sig varken skriva eller läsa. Hon beskriver att tillsammans med flyttningsbevis begav hon sig först till Bergunda och sen vidare till Kalvsvik men inte skrivit in

---

⁶⁹ Foucault 2003, s 36

sig där. Med den nuvarande mannen hade hon fått barn utanför äktenskapet däremot kan jag inte finna hennes husförhörslängder och eftersom hennes prästattest var förfalskad så kunde jag inte se om hon anmärktes för oäkta barn. I fångrullan från Malmö Länsfängelse står det dock inget om att barnet var oäkta. När jag tittar i dopboken nämns det inte heller där att barnet, Frida Albertina, är oäkta. Däremot står inte faderns namn med bland föräldrarna. Enligt Taussi Sjöberg fick barnet status som äkta om föräldrarna gifte sig med varandra efter barnets födelse.⁷¹ Frida hade redan fötts då Katarina reste till sin hemort för att skaffa sig en prästattest för att kunna gifta sig. I dopboken, för Frida, kan vi se att hon åker med Katarina till Vederslöv den 16:e april 1875.⁷² Eftersom kyrkoherden inte kände till vart Katarina flyttat eller hur hon levt och därför behövdes det göras några ändringar innan Katarina kunde viga sig. Hon flyttade då hem till sin far under processen och medan hon, för honom, beklagade sin situation berättar hon att en kringvandrande gesäll arbetade för hennes far då. Denna gesäll ska ha hört vad Katarina pratade om. Katarina ska ha lämnat prästattesten på bordet för att gå ett ärende och då hon kom tillbaka ska gesällen ha visat upp attesten och med ett flin skämtat om att det var enkelt. Hon ska då utbrustit *Han ändrade väll ej mitt prestbetyg?* och känt en *häftig smärta i bröstet*. Ändå bestämde hon sig för att ta med prästattesten ner till sin make i Eslöv och använde prästattesten för att gifta sig med sin make. Plötsligt ska Katarina mått dåligt och behövde återhämta sig. Det var dock inte så pass allvarligt att förhöret inte kunde fortsätta. I sin berättelse gör Katarina sitt bästa för att uttrycka att hon mått dåligt av det gesällen gjorde – men smärtan i bröstet tycks ändå inte hindrat henne från att använda sig av prästattesten. Hon säger själv att hon inte var helt säker om attesten var förfalskad och inte uppgivit sina misstankar för prästen då hon påstod sig inte ana de negativa konsekvenserna.

En anledning till att Katarina kan varit så hastig med att använda den förfalskade prästattesten är för att hennes nyfödda dotter skulle få bli sedd som äkta. Jag trodde först att Katarina var gravid när hon for till Vinslöv då när hon kom med prästattesten till pastorn står det att hon fött barn. Det var den 4:e juli som Katarina och hennes make fick lysning. Efter det vigdes de den 23:e juli 1875.⁷³ Under samma tidsperiod hade fler utomäktenskapliga barn fått sin titel som oäkta struken i husförhörslängderna⁷⁴ och att en anledning kunde vara att föräldrarna var trolovade.⁷⁵ Detta kan tyda på större acceptans om föräldrarna sedan gifte sig. En annan anledning som kan ha orsakat påskyndningen är att enligt hennes makes vittnesförhör ska ett par poliser kommit hem till paret, då Carl Johan var borta. Katarina saknade laga försvar och kunde därför bli arresterad som försvarslös.

---

⁷⁰ LLA: Rönnebergs, Onsjö och Harjagers domsagas arkiv A1b

⁷¹ Taussi Sjöberg 1986, s 22 – se även Petersson 1983, s 120.

⁷² LLA: Västra Sallerups (Eslövs) kyrkoarkiv CI:5

⁷³ LLA: Västra Sallerups (Eslövs) kyrkoarkiv EI:3

⁷⁴ Sofia Hård, *Sex and the Socken*. C-uppsats, Mittuniversitet 2010, s 23

Hon behövde skaffa sig *frejdebevis* för att inte bli sedd som försvarslös och det skulle ske inom en viss kort tid. Därför kan även rädslan för bli behandlad som försvarslös fått Katarina att välja använda prästtatten.

Enligt de bilagor till förhöret, som var en brevväxling mellan olika församlingar då man får reda på att prästtatten är förfalskad, har Katarinas namn ändrats till Emma Christina, när hon egentligen heter Ingrid Katarina och att hon ska vistats i Kalvsviks län. I nästa förhör får hon nämligen redogöra själv för hur och vart hon levde under de åren hon var utan *skrivelseort*. Hon ändrar då sin förra berättelse till att hon inte flyttade till Kalvsvik. Istället hade hon försörjt sig på olika ställen; på ett gods i 3 år, sedan hos en stadsfiskal under 2½ års tid och efter det tjänade hon en smed som hon var osäker på namnet. Detta levnadssätt har några likheter med Kerstin, som jag undersökte i det första delkapitlet. Som jag tidigare har nämnt, i samma delkapitel, blev Katarina gravid med tvillingar utanför äktenskapet och det var smeden som var far till barnen.⁷⁶ Men till skillnad från när Kerstins graviditet utanför äktenskap kallas *olofvlig beblandelse*⁷⁷ nämns endast Katrina utomäktenskapliga förbindelse som *beblandelse*. Det är dock svårt att hitta någon förklaring till varför. En förklaring kan vara att sedan Strafflagen 1864 kom till har kyrkan och samhället fått ansvar för sexualiteten. Domstolarna fick endast ingripa om den enda parten ville detta.⁷⁸ Även Birgit Petersson talar för att antalet sedlighetsbrott blir mindre och mindre under åren 1865-69.⁷⁹ Man kan reflektera om en mindre striktare syn på sexualiteten, sedan 1855, har utvecklats och därför har man slutat använda benämningar som *olovlig beblandelse*. Man får inte heller reda på om tvillingarnas födsel satte spår i Katarina på samma sätt som Kerstins. Hon hade förlorat en anställning p.g.a. sitt utomäktenskapliga barn och fadern till barnen hade flytt landet. Men när Katarina blir gravid igen har hon en man, till skillnad från Kerstin, som är villig att ta ansvar för barnet, hade lovat henne äktenskap och därmed räddar henne ur vidare skam.

I nästa rannsaking får vi inte reda på mycket utan åklagaren har fortfarande inte hunnit finna upplysningar om Katarinas liv innan hennes liv i Eslöv. Det tyder på att inte Katarinas egen skildring om sitt levnadssätt räcker för rätten utan åklagaren måste också presentera andras skildringar. Detta tyder på att det var viktigt för rätten att veta om de misstänkta levnadsförhållanden och då äkta prästtatt saknas har den största delen av undersökningen gått ut på att redogöra för Katarinas förflutna än snarare reda ut vem gesällen är eller om man kan få vittnesskildring från Katarinas far. Vad man kan tyda i de bilagor som åklagaren får fram bekräftas var hon arbetat. Det enda jag dock

---

⁷⁵ Hård 2010, s 24

⁷⁶ Se kap. 3.1 1855: *Kerstin Persdotter – Barnamord*

⁷⁷ Se kap. 3.1

⁷⁸ Hård 2010, s 17

⁷⁹ Petersson 1983, s 118

antecknade var att hon slutade arbeta för en man vid namn Johan Nilsson i Odenlunda Norren, den 23 november 1863 och därefter åkt till Bergunda. Det bekräftas att hon då varit utan några anmärkingar som skulle tyda på dåligt beteende. Men denna Johan Nilsson nämns inte av Katarina själv och dessutom skulle det tyda på att Katarina iallafall haft jobb innan hon flyttade från föräldrarna.

Katarina har en fördel i fallet; hon är analfabet och därför hade hon inte själv kunnat ändra på prästattesten. Då hon blev utfrågad om påståendet till att en gesäll förfalskat attesten säger hon att varken hennes fader, styvmor, syskonen eller andra i hushållet kunde skriva. Dessutom påstår hon att gesällen hade med sig bläck och penna. Detta påstående motbevisades aldrig och man verkar inte lagt vidare krafter på att motbevisa det för den delen. Istället skulle ett påstående i hennes egen ut-saga fälla henne för förfalskningsbrott. I utslaget, i den skriver man att man inte kunnat bevisa att Katarina har förfalskat prästattesten däremot hade hon själv erkänt att hon misstänkte förfalskning men inte anmält detta till pastorn. Det var alltså viktigt att anmäla en förfalskning till pastorn även om man endast misstänkte det. Medans i andra utslag kan jag endast läsa att rätten prövar en dom så står det även i Katarinas utslag att rätten *följaktligen ej kan undgå att bestraffas såsom den der gjort bruk af veterligen förfalskad handling* (egen markering). Det kan visa på att även om Katarina inte menat använda prästattesten kan hon inte undslippa straff. I den lagordning hon döms efter, står det att enligt 12:e kapitlet 5§ att för brukat förfalskad handling ska hon dömas till högst sex månaders straffarbete och enligt 6§ ska hon medvetet brukat den förfalskade handlingen och därför straffas som hon hade förfalskat den. Men enligt utslaget blir inte straffet 6 månaders tid⁸⁰ utan till 2 månaders straffarbete vilket gjorde hennes straff till den mest lindriga av de fall, jag studerar, som fick straffarbete.

Detta kan tyda på att häradsrätten ändå tagit lite hänsyn till Katarinas situation. För övrigt hade Katarina också den bästa sociala ställningen då hon var hustru till en murare. Den högsta sociala positionen bland de kvinnor jag studerar var alltså från (den kanske högre) arbetarklassen. Gifttermål var ingen garanti för att inte behöva begå kriminella handlingar utan det var snarare oftast ekonomiska tillgångar.⁸¹ För Katarinas del var hon inte ens gift då hon brukade attesten och bakom hennes agerande handlade det om att skaffa laga försvar i form av prästattest och därmed kunna gifta sig och inte om ekonomiska problem. Katarina kommer till Malmö Länsfängelse med sin 11 månader gamla dotter, den 3:e februari.⁸² Här utgör hon straffarbete till den 4:e april då hon

---

⁸⁰ Strafflagen 1864 <http://www.wisberg.se/wisberg.se/pdf/strafflagen1864.pdf>

⁸¹ Petersson 1983, s 162

⁸² LLA: Malmö Länsfängelse, DIII aa: 28

straffarbetstiden har slutat. Efter Katarina fullgjort sitt straffarbete; fick hon och hennes make ett till barn 1879. Denna gång en son som de döper till John August.⁸³

3.4.1875: Hanna Nilsson – Fylleri och försvarslös

Precis som Anna Rosén har Hanna Nilsson häktats fler än en gång under samma år. Men, till skillnad från Anna, fann jag material för alla tre förhören. Dessa material kompletterar dessutom varandra. Därför kommer jag att undersöka när Hanna förhördes en gång av Ystads Rådhusrätt för fylleri och två gånger av Malmö Landskansli för försvarslöshet.⁸⁴

Dan före dan för dopparedan, den 22 december 1884 tas Hanna Nilsson till stadshäktet i Ystad av stadsfiskal N. M Holm. I hans stämning till Ystads rådhusrätt, nästa dag, står det att änkan Hanna Nilsson är intagen på arbetsinrättningen⁸⁵ i staden och att hon på allmän gata blivit så full att stadsfiskalen tagit henne till häktet. I modern tid hade man troligen hamnat i fyllecell för att sova ruset av sig men i Hanna Nilssons fall begärde stadsfiskalen rådhusrättegång med två konstaplar som vittnen, den 20 januari.⁸⁶ Hans begäran blev beviljad och nämnda datum togs Hanna Nilssons fall upp i rådhusrätten. Hanna var dock inte närvarande under rannsakingen och ungefär en halv sida i domboken tillägnades åt detta fall. Istället hade hon skrivit under att hon varit *samhället till last* i stadsfiskalens anmälan. Det enda intressanta jag kan få utifrån själva rannsakingen är att hon dömts flera gånger tidigare för fylleri. Förutom att Hanna bekände själv verkar rådhusrätten vara medvetna om att Hanna var benägen till åka in för fylleri. Hon dömdes för fylleri enligt 18 kapitlet 15§ i strafflagen⁸⁷ som sade att om en person var full på allmän gata och denne bemöts av någon annan ska personen böta 20 kronor för fylleri. Från och med 1873 bytte riksdalern namn till krona enligt *ArkivDigital*s mynthistoria.⁸⁸ Man kan se under änkans namn i Ystad Kronohäktes fångrulla står det just *böter* under titeln vad hon häktats för. Senare under titeln vilken anledning hon dömts för står det *fylleri*. En förklaring till detta är att hon begick ett brott som straffades med böter. Men en bättre förklaring går att finna när man tittar på det datum hon häktades för och jämför när hon stod i rättegång. Då kan man se att hon häktades den 10 februari - alltså några dagar efter att hon dömdes till böter på 20 kr. Det antecknades att på grund av *brist af böter* kallades Hanna åter till kronohäktet den 9:e februari. Hon fick då tjäna av sin summa böter genom att genomgå 5 dagars fängelse. Det finns ingen tydlig anledning till att Hanna Nilsson inte betalat sina böter

⁸³ Falkenström, Karl Johan – sök på <http://sok.riksarkivet.se/>

⁸⁴ LLA: Ystads Kronohäkte D3A: 4

⁸⁵ Enligt folkräkningen fr. 1900 på Riksarkivets hemsida kallas det även fattighuset eller arbetshuset.

⁸⁶ LLA: Ystads stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv A1c: 36

⁸⁷ Strafflagen 1864 <http://www.wisberg.se/wisberg.se/pdf/strafflagen1864.pdf>

⁸⁸ *Mynthistoria - ArkivDigital*, <http://www.arkivdigital.se/slaktforskning/ordlista/mynt>, hämtad 2014-12-19

men den mest relevanta förklaringen är att under år 1885 motsvarade 20 kronor, idag 1256 kronor.⁸⁹ Det var en väldigt hög summa och eftersom Hanna inte hade någon ekonomisk försörjning som änka och bodde i fattighus kunde hon inte betala sån hög summa.

Av Petersson klassades fylleri som ett lindrigt brott och var i sig inte ett brott. Det var om någon träffade den onyktre på en gata och det märktes att den personen hade druckit som personen häktades och fick böta. Att fylleriet är en typisk stadsföreteelse menar både Petersson⁹⁰ och Taussi Sjöberg.⁹¹ Petersson argumenterar för detta genom lagstiftningens demografiska utformning som oftast pratar om allmän gata eller sammanställningar som förknippas med städerna. Däremot understryker hon att även om det lagligt sett klassades som stadsföreteelse var de, som fälldes till böter för fylleri (i hennes undersökning), lantbor som rest in till städerna. Hanna ertappades som full i Ystad som var (och fortfarande är) en småstad men hon själv var född i Tryde (Kristianstad län) som var (och är) en by. Hon hade dessutom bott i Herrestad, som också är en by, tillsammans med sin make innan hon flyttade till Ystad. Petersson kommer också fram till att vid 1870-talet kan det varit fler som fälls för fylleri på grund av att de mer kontrollerade av polismyndigheterna.⁹²

Fylleri var även en delvis anledning till att Hanna skulle häktas som försvarslös, den 5:e mars, och föras till kronohäktet. Därefter skickas hon vidare till Malmö Länsfängelse, den 7:e mars, för att stå i kansliförhör. Som ni märkt har två kvinnor, innan Hanna, varnats till eller dömts för försvarslöshet.⁹³ Det märks att då Hanna häktades två gånger för försvarslöshet var det mer än bara laga försvar som var anledningen. Hennes första kansliförhör pågår tillsammans med andra fångar, den 14:e mars; hon rannsakas då som fånge nummer 3.⁹⁴ Att fler misstänkta kunde förhöras under en och samma rannsaking har jag även märkt att det förekommit i häradsrätt. Men under denna rannsaking hade de kriminella någon form av koppling till varandra⁹⁵ – denna hade inte Hanna med de andra som förhördes i landskansliet i Malmö. Till skillnad från domböckerna börjar förhöret av Hanna Nilsson med att hennes titel och hemort skrivs ner. Därefter skriver man att stadsfiskalen sänt in ett förhørsprotokoll samt präst- och läkarintyg, Utifrån vad jag läst verkar det som att, till skillnad från domstolarna, kunde de försvarslösa förhöras av polisen innan de sändes vidare till landskansliet. Även nästa kriminella kvinna Anne Sofie Lindeberg, som också rannsakades av landskansliet i Kristianstad, hade först förhörts av polisen. Men till skillnad från Anne Sofis förhör

---

⁸⁹ enligt mätning med konsumentprisindex på Historia.se

⁹⁰ Petersson 1983, s 94

⁹¹ Taussi Sjöberg 1986, s 83

⁹² Petersson 1983, s 100

⁹³ För förståelse om begreppet försvarslös, se kap. 2.2. *Brott och Straff*

⁹⁴ LLA: Malmöhus läns landskanslis arkiv AIIa: 90

⁹⁵ Under ett tidigt skeende tvekade jag att använda mig av Anna Roséns rättegång för året 1865. Därför undersökte jag även ett annat fall med en kvinna vid namnet Maria Johansson, denna rättegång centrerade dock främst kring en annan person och därför blev materialet för fattigt på innehåll för att användas.

blir Hannas kortvarigt. Förutom att Hanna är änka får vi nu även reda på att hon är f.d. straffånge för 3:e resans stöld. Hon började undergå sitt straff den 25:e maj 1879 och efter hon frigavs, den 11:e november 1882, tog arbetsinrättningen i Ystad hand om henne.

Nu hade hon åkt in för att bland annat, vid två tillfällen, slagit in 10 rutor på korgmakaren Hansens fastighet nummer 106. Under kansliförhöret förklarar hon att detta skedde då hon var full. Vidare i polisförhöret berättar Hanna att hon hade fått jobb hos sin broder i Glemmingebro men då det inte fanns brännvin lämnade hon Glemmingebro och sin broder. Detta tyder på att Hanna kan ha varit alkoholberoende och då hon hade chansen att skaffa sig ett bättre liv tillsammans med brodern valde hon bort detta för att kunna få tillgång till brännvin. Hanna hade dessutom varit berusad under förhöret. I hennes prästintyg, som var den andra bilagan till förhöret, kan man läsa att hon är född den 29:e oktober 1833 (52 år), kan lite om kristendomen, är oförhindrad att begå nattvard men saknar sitt medborgerliga förtroende i 10 år efter hon avtjänat sitt straffarbete för 3:e resans stöld.

Då förhöret läses upp får Hanna själv berätta sin version och bekräfta eller förneka följande påståenden. Här skall det stått i polisförhöret att hon även har levt på *skörlefvnad*, som betyder att man lever ett osedligt liv, vilket Hanna bestämt förnekar. Istället ska hon åkt runt till olika familjer och arbetat som hjälphustru. I nästa förhör, den 21:a mars, får hon sitt utslag av kansliet men först hade stadsfiskalen lämnat in fler attester. Dessa attester kom, enligt stadsfiskalen, från arbetsinrättningen, ett från vittnen som förhörts samt från två *privatpersoner* varav en var hamnpolis. Från arbetsinrättningen skrivs det att hon var ung då hon flyttade till Herrestad och där gifte sig med en arbetare som vi endast vet att han hette Persson i efternamn. Enligt husförhörslängden från 1881-87⁹⁶ blev Hanna änka 1864. Hon nämns endast en gång efter sin makes efternamn, i prästintyget, men annars kan jag endast finna att Hanna benämns bara i husförhörslängderna som *Hanna Persson f.d. Nilsdtr.* I förhören nämns hon däremot efter sitt ursprungliga efternamn. Jag kan endast spekulera om att hon tilltalas efter sitt ursprungliga efternamn efter makens död men jag saknar bevis för sådant påstående. Iallafall så berättar arbetsinrättningen att hon även har två döttrar som prostituerat sig. Av vittnesintygen får man mer detaljrika berättelser om änkans beteende och vad som anses olovligt av henne att göra än de vittnesintyg jag undersökt i tidigare fall. I början pratade Hanna om att hon anklagats för skörlevnad. Detta påstående dyker åter upp i vittnesintyget från hamnpolisen Cardell samt en man vid efternamnet Petersson. Enligt dem skulle samlag på offentlig plats skett två gånger och männen som hon haft samlag med ska flytt platsen. Men Hanna själv hade varit *liggande ogenerad med blottad kropp* första gången. Det är värt att notera att inte bara platsen beskrivs som att mycket folk passerar utan de har också uttryckt att det skedde mitt på dagen. När männen

---

⁹⁶ LLA: Ystads Sankt Petri kyrkoarkiv AI:16

försökte rätta henne för hennes beteende hade hon varit oförskämnd båda gångerna. Bland de andra vittnen ska hon även varit våldsam, strukit runt, inte skaffat hederligt arbete och umgåtts med de *värsta karlspersonerna* som hon hade supit brännvin med. Under sitt våldsamma beteende ska hon även förolämpat poliserna och på grund av att hon, enligt arbetsinrättningen, är en oftast våldsam person får hon dras bort vilket vittnen beskriver bemöts av lättnad.

Dessa påståenden förnekas ännu en gång av Hanna själv och de kom även att inte ha betydelse för när Hanna fick sitt utslag. Enligt utslaget ska hon transporteras tillbaka till Ystad och där beordras skaffa sig laga försvar inom 14 dagar – om hon inte gjorde detta skulle hon straffas med allmänt arbete. Trots att Hanna både varit våldsam, full, hade hotat och stört omgivningen behandlas hon som försvarslös. Petersen förklarar att brottsdefinitionen av man och kvinna är anorlunda.⁹⁷ Hanna gick mot normen för vad, som Petersen menade, var kvinnlig brottsling och på grund av sitt beteende kunde Hanna då betraktas som en problematisk kvinna.⁹⁸ Jag kan hålla med Petersen om att betraktandet av kön avgör hur brottet och brottslingen behandlas. Detta perspektiv ingår, som ni vet, i mitt teoretiska ramverk. Jag tyckte detta perspektiv blev tydligast då jag insåg att för Hannas del handlade det inte bara om att sakna laga försvar. Jag trodde först att denna definition av hennes brott även kunde kopplas till den nya föreställningen om de som saknade laga försvar. Som jag nämnt, infördes lösdriverilagen⁹⁹ samma år som Hanna står inför landskansliet. Men den infördes i maj och därför kunde fortfarande Hanna dömas för att endast sakna laga försvar. Petersen beskriver liknande kriminella kvinnor som stört ordningen och varit fulla men hamnat inom kategorin *lösdrivare* eller *försvarslös*. Trots det är symptomen för hennes brott att hon saknar försörjningsmedel medan det verkar som att attesterna bara finns där för att beskriva varför hon måste ha laga försvar snarast.

Olikt Anna åker Hanna inte in för försvarslöshet inom 14 dagar utan nästa gång hon ställs åter inför kansliförhör är den 9:e juli samma år. Även denna gång förhörs hon under samma rannsaking som andra fångar; hon står som nummer 4. Denna gång handlar det inte om våldsamt beteende utan Hanna ska ha vistats utanför staden utan tillstånd. Enligt *Nordisk Familjebok* kunde man handskas med försvarslösa genom att reglera dem till en bestämd ort. Personen fick inte, utan tillstånd eller pass, vistas utanför orten.¹⁰⁰ Protokollet hänvisar till det förra rannsakningsnummer som hon förhördes under för att ge en bättre bild om vem hon är (som brottsling). Denna gång medger Hanna att hon *varit lagen till last* och att hon inte lyckats finna någon laga försörjning. Innan kansliet kan döma henne ska läkarintyg samt prästintyg inlämnas vilket sker 15:e juli. Som jag tidigare nämnt i

---

⁹⁷ Petersen 2003, s 198

⁹⁸ Petersen 1999, s 35

⁹⁹ Se kap. 2.2

kapitlet om Kerstin Persdotter beskrivs Hanna Nilsdotters anletsdrag tydligare än i de andra kvinnornas läkarintyg. Hon undersöks av läns cellfängelsets läkare så det kan hända att denne ger en mer beskrivande bild än andra läkare (dock är detta endast en spekulation). Det vanliga som skrivs är att hon är frisk och arbetsför. Därefter antecknas läkarens underskrift. Men sedan beskrivs det att hon har *ordinär växt*, har rund ansiktsform, *trubbig näsa* och hennes längd är 160 cm. Det nämns även att hon är alkoholberoende och *af ett våldsamt sinnelag*. En del av Hannas hälsokontroll handlar alltså om hennes dryckesvanor och om udda beteende. Hanna dömdes denna gång, som hjälp till att skaffa sig laga försvar, att sättas i arbete i 4 år vilket hon ansåg sig vara nöjd över. Därefter skulle hon sändas till Norrmalm den 21:a juli 1885 för att verkställa sin dom; hon verkar dock inte komma till läns cellfängelset då hon inte syns i församlingsböckerna från fängelset. Fyra år senare dyker hon dock åter upp i Ystads Stadsförsamlings husförhörslängder från 1893-1899,¹⁰¹ där det står att hon åter har dömts av Ystads rådhusrätt för fjärde resans stöld.

Redan i maj 1885 ska försvarssystemet ersättas med lösdriverilagen. Då kunde man sakna laga försvar så länge man uppförde sig.¹⁰² Men det verkar som man fortfarande drev försvarssystemet när man behandlade Hannas fall. Däremot nästa kvinna skulle komma i kontakt med lösdriverilagen då hon häktades 1895.

3.5.1895: Anette Sofi Lindeberg – Prostituerad.

Den 25 år gamla Anette Sofi Lindberg fördes till stadshäktet och senare flyttades, den 17:e september 1895, till kriminalvårdsanstalten i Kristianstad.¹⁰³ Hon hade förhörts av stadsfiskalen samma dag och nästa dag skulle hon på ännu ett förhör. Men denna gång skulle hon stå inför Kristianstad läns landskansli och förhöras för lösdriveri.¹⁰⁴ Den största skillnaden i övergången från försvarslöshet till lösdriveri var att, som lösdriverare, åkte man inte in för att sakna laga försvar. Det var främst om ens livsstil och handlingar påverkade ordningen, samhället och fattigvården negativt. Medan Anette Sofie inte betedde sig våldsamt, likt Hanna Nilsdotter gjorde, var hennes yrke det problematiska. Att vara prostituerad betraktades inte, av lagen, som ett brott¹⁰⁵ men deras osedliga leverne gav lagen en anledning till att häkta dem. Enligt Petersen handlade det främst om att prostituerade var kvinnliga på en överdriven nivå.¹⁰⁶ Den prostituerade betraktades som översexuell och offer

---

¹⁰⁰ 731-732 <http://runeberg.org/nfae/0372.html> (Hämtad 2014-12-20).

¹⁰¹ LLA, Ystads Stadsförsamlings Kyrkoarkiv, AI:8, se sidan 1438

¹⁰² *Lösdriverilagen från 1885*, <http://www.nilsallan.se/gamlalagar/losdriverilag.pdf>.

¹⁰³ LLA: Kriminalvårdsanstaltens i Kristianstad arkiv -1984 DIIIc: 57

¹⁰⁴ LLA: Kristianstads läns landskanslis arkiv t o m ca 1900 AIIc:55

¹⁰⁵ Petersen 2001, s 196

¹⁰⁶ Petersen 1999, s 36

inom fängelsets ramar.¹⁰⁷ De personer som hade låg moral ansågs behöva vägledning och bli kontrollerade.¹⁰⁸ Av att döma från vad jag läst i förhörsprotokollen kretsar utredningen av hennes brott runt just hennes yrke som prostituerad. Så även om Anette Sofie åkte in för lösdriveri skulle det visa sig att hennes yrke var en indirekt anledning.

Likt Hannas kansliförhör, börjar Anette Sofies med att det lämnas in en skrift från gårdagens polisförhör. Men, olikt Hanna, förhörs Anette självständigt och får själv redogöra för sin levnadshistoria. Tiden innan hon blev prostituerad skildras dock tämligen kortfattat och inte så detaljerat. Den information man får är att hon föddes i Kristianstad, att hennes föräldrar var döda sen en tid tillbaka och att hon varit mantalsskriven på Ängslotten nummer 153. Detta påstående är dock inte sant då när jag tittar i församlingsboken från Kristianstad stadsförsamling 1895-1904¹⁰⁹ dog hennes fader 1899, i dessutom en annan fastighet, medan modern var fortfarande vid liv. Dessutom hade paret varnats för oenighet i äktenskapet. Samma år flyttar modern till en annan fastighet men Anette Sofi har redan varit utflyttad 1896 – året efter hon förhördes. Hon berättar aldrig hur hon hamnade inom yrket som prostituerad. Istället dyker denna detalj upp i polisförhöret, som följer med som bilaga i kansliets förhörsprotokoll. Där man får reda på att Anette har varit prostituerad sedan tre år tillbaka. Enligt Anette Sofies utsaga under förhöret hade hon levt ett lösaktigt liv under sommaren men efter hon fått blindtarmsinflammation i början av augusti 1895 hade hon brutit sig ifrån prostitutionen. I polisförhöret tyder det dock på att det var inte bara för blindtarmsinflammation som Anette beslutade sig att försöka börja om med sitt liv. Anette hade ett antal gånger, innan hon blev häktad, fått en varning för sitt *oordentliga lefnadssätt*. Han skriver att hon då hon blev varnad till att häktas för lösdriveri, i augusti, hade hon försökt komma ut ur yrket. Hotet om att häktas för lösdriveri har alltså drivit Anette Sofi till att försöka skaffa sig ett anständigt liv för slippa häktas. Detta tyder även på att prostitution faktiskt kunde ha en indirekt koppling med motivet till varför man häktades för lösdriveri. Stadsfiskalen berättar sen att Anette Sofis motiv endast har varit att hon var rädd för att få straff för sitt lefnadssätt. Det verkar som att personerna som hotades till lösdriveri skulle ha som motiv att vilja förbättra sig. Rädslan för straff menade stadsfiskalen ledde till att Anette Sofi fortfarande bedrev otukt. Likt Kerstin Persdotter har Anette Sofis sexualitet en stor roll i hennes brott. Bland klagomålen, som ledde till hot om lösdriveri, skildras det att hon hade blottat sig offentligt inför olika män och man nämner att hon skall poserat inför självaste artilleriet.

Denna skildring kan kopplas med Hanna Nilsson, som efter offentligt samlag, även hon fick klagomål och varningar för detta samt att hon blottat sig utan att skämmas. Ett hot mot ord-

---

¹⁰⁷ Petersen 1999, s 57

¹⁰⁸ Petersen 1999, s 45

¹⁰⁹ LLA, Kristianstads stadsförsamling (Heliga Trefaldighets) kyrkoarkiv, AIIa:7, s 2481

ningen och samhället var alltså när en kvinna blottade sig och visade öppet sin sexualitet. Dessutom ska Anette Sofi betett sig oförskämt när man försökte tillrättavisa henne. Den natten Anette Sofi häktades ska hon enligt stadsfiskalens skildring, haft sällskap med några män som stadsfiskalen skriver att hon *sannolikt*¹¹⁰ *bedrifvit otukt* med. Stadsfiskalen har alltså inte varit säker på om detta stämt men ändå häktat henne samma natt. Vidare i förhöret står det att Anette Sofi även ska ha supit, strukit omkring på natten trots hon förbjudits till det och stört samhället. Detta beteende har också stark koppling till det beteende Hanna Nilsson hade. Så det var inte bara hennes lösaktiga liv som ställde till det utan även alkohol och störande av ordningen. I polisförhöret hade Anette Sofi inget att säga men då hon står inför kansliförhör förnekar att hon är prostituerad. Istället ska hon haft arbete hos en fru Pettersson men att hon inte fått något bevis för detta. Den natten hon häktades hade hon, enligt sin egen berättelse, umgåtts med tre män en stund utan att hon *emellertid bedrifvit otukt*. Man får sedan reda på att Anette haft 20 kronor på sig under tillfället och enligt henne själv hade hon haft dessa pengar när hon anlände. Det finns inget tydligt motbevis till Anettes sanningshalt i sin berättelse. Medans det verkar finnas skriftligt bevis på att fru Amanda Pettersson, som vi får reda på att hon heter, varit villig att anställa en annan dömd prostituerad (som Anette känner) vid namnet Gunilla Persson - bekräftas det varken om påståendet om Anettes anställning är sann eller ej. Bara att Anette bekräftar att Amanda var den fru Pettersson hon pratat om. Anette kan själv inte ge något bevis för att hon iallafall haft arbete hos Amanda med anledning att det saknas. Detta kan tyda på att det inte kommer räcka för att Anette ska kunna bevisa, om hon är, oskyldig. Dessutom utan bevis och, utifrån när hon själv sade att hon fortfarande kunde erhålla anställning hos *ofvannämnda* 'fru' Pettersson, kan hon inte bevisa att hon fortfarande inte är prostituerad. Efter att hennes utsaga har motbevisats två gånger redan kan det vara så att Anette Sofi ljugit för att slippa fällas för lösdriveri. Men eftersom hon inte har bevis mot sitt åtalade brott förklaras hon skyldig av kansliet.

Hon döms enligt 3§2 enligt lösdriverilagen 1885.¹¹¹ Där kan man läsa hur förhör med lösdriverare skulle föras – t.ex. ska personen berätta om sina levnadsförhållanden. Finnes personen skyldig till lösdriveri är straffarbetstiden mellan en månad till ett år. Detta är första gången vi ser en tidsbegränsning och hänvisningar till överklagande i ett utslag. Anette får inom åtta dagar på sig att anmäla sitt dombeslut medan det skall bekräftas och dessutom få hjälp till detta av fängelsedirektören. För Anette Sofis del blir hon straffad till 3 månaders straffarbete som hon skulle avtjäna på kriminalvårdsanstalten i Kristianstad. Hon verkar inte överklaga detta beslut utan genomgår sitt straffarbete. I fängelsets församlingsbok står det att hon för ett gott beteende.

---

¹¹⁰ Egen fetstil.

¹¹¹ Lösdriverilagen från 1885, <http://www.nilsallan.se/gamlalagar/losdriverilag.pdf>.

Förutom rättsmaterialet kan synen på prostituerade även skildras genom Cesare Lombrosos skildring i *The Female Offender*. Medan Lombroso förklarar kvinnan som närmare apan än mannen och därmed primitiv¹¹², beskriver han prostituerade som mer primitiva än de andra kriminella kvinnorna.¹¹³ I hans studier kunde han se hur säregenheterna växte från de moraliska kvinnorna till de prostituerade.¹¹⁴ Han beskriver dem som egendomliga och säregna från de andra kriminella kvinnorna.¹¹⁵ Det märks att han kopplar kvinnors sexualitet och lömskhet med brottsligheten. Han menar att en kvinna, som var född till lagbrytare, var oftast en äktenskapsbryterska, baktalare, bedragerska eller bara medbrottsling och för detta måste ha attraktiva drag. Detta påstående verkar han anse förklarar hans teori om den primitiva kvinnan som en prostituerad och inte en mörderska fram till samhället blev mer civiliserat.¹¹⁶

Som jag nämnt tidigare¹¹⁷ sågs prostituerade, till skillnad från barnamörderskor, som hopplösa kvinnor utan chanser till förbättring¹¹⁸. Anette Sofi motbevisade detta påstående till sist. I april 1896 flyttade Anette Sofi till Malmö Caroli församling.¹¹⁹ Men hon flyttar tillbaka till föräldrarna i november samma år. Hon flyttar åter tillbaka, den 17:e januari 1901. Då har Anette Sofie blivit tvätterska och därmed kommit ur yrket som prostituerad. Hon flyttar tillbaka till Kristianstad den 16:e oktober samma år. Hennes förflutna har suddats bort från församlingsboken och hon slipper stå inför rätten under denna tid. Det kan visa på att Anette Sofi verkligen velat förbättra sin livsstil när hon stod inför rätta.

3.6. Avslutande diskussion

När jag själv studerade fångrullorna upptäckte jag att många män nämndes efter olika yrkestitlar (som dräng, gesäll på olika arbete, bagare etc). Ett av de första gemensamma drag jag märkte hos 4 av de 5 kvinnorna, jag undersökte, var att deras olika titlar kopplades till hushåll och civilstatus. De främsta exemplen på detta är Hanna som är änka, Anna som benämns *ogift qvinnsperson* och Katarina som är hustru. Dessa tre kvinnors titlar är kopplade till deras civilstatus. Anja Petersen menade att fångrullan var väldigt manligt dominerad efter sin utformning, då det som rubrik i fångrullan endast står *yrke*.¹²⁰ När jag själv tittade i fångrullorna stod det även *eller benämning* så hennes påstående var inte helt i överensstämmelse med källmaterialet. Däremot kan man fastställa att bland

---

¹¹² Cesare Lombroso & William Ferrero, *The Female Offender*, New York: D. Appleton 1895, s 109

¹¹³ Lombroso & Ferrero 1895, s 111

¹¹⁴ Lombroso & Ferrero 1895, s 107

¹¹⁵ Lombroso & Ferrero 1895, s 106

¹¹⁶ Lombroso & Ferrero 1895, s 111

¹¹⁷ Se 1855: *Kerstin Persdotter - Barnamörderska*

¹¹⁸ Petersen 1999, s 36

¹¹⁹ LLA: Malmö Caroli kyrkoarkiv B II:0

dessa kvinnor har titlarna varit begränsade till deras kön. Under introduktionen till Katarinas rannsaking nämns hennes fullständiga namn – men efter det benämns hon endast som hustru Falkenström. Denna benämning hade även vittnet Anna Rydén från Kerstin rannsaking. Dessa kvinnor tycks, efter hur de nämns, vara starkt knutna till maken. Kerstin hade titeln som piga i fångrullorna – dock nämns hon inte efter sitt yrke i domböckerna. Piga var ett av de få yrken som en kvinna kunde försörja sig på¹²¹ och dess yrke kretsade främst kring hushållet (som var en kvinnlig domän). Det kan man tyda främst då, förutom att i Kerstin sysslor räknades att stå i köket och ta upp kläder på vinden, så brukade pigans rum kopplas med köket (den privata sfären) medan drängarnas kopplades med stallet och ladugårdar (den offentliga). Pigor kunde dessutom tjäna hälften så lite som drängarna gjorde.¹²² Det var inte en ovanlig företeelse att kvinnorna i fångrullorna hade dessa titlar.

Som jag nämnt tidigare var piga det främsta sättet för en kvinna att försörja sig. Petersen nämner även att fabriksarbeterska var ett yrke men menar att en kvinna med detta yrke ansågs ha *tvivelaktig karaktär*.¹²³ Som Annette Sofi Lindeberg kunde man mot sekelskiftet även få jobb som tvätterska. Hushållsarbete kunde bli en försörjning. Men innan dess hade hon, i yngre år, försörjt sig som *prostituerad*. Efter att ha gått igenom Anette Sofis förhörprotokoll, förstod jag att detta var ett mycket osedligt yrke som slutade med att man oftast åkte in i häktet för lösdriveri. Att hon häktades är främst, starkt kopplat till sexualiteten; men hon har också åkt in för fräcka kommentarer och för avvisat folks tillrättavisningar. Hennes beteende har även kopplats till fylleri. Enligt Petersen var kvinnor som hon *för mycket kvinna* dvs. man var mer kvinnlig¹²⁴ än samhället önskade.¹²⁵ Liknande beteende fälldes Hanna för när hon häktades första gången som försvarslös. Till skillnad från lösdriveri, behövde man endast sakna laga försvar för åka in. Men enligt vittnen hade Hanna även betett sig våldsamt och druckit så mycket att hon stört folkmassor. Men hon fälls varken för våld eller förargelseväckande beteende. Istället göms detta beteende bakom att hon saknar laga försvar. Små slagsmål och fylleri uppmärksammas inte heller och främst inte på marknader. För männens del handlade det istället om att när det ledde till misshandel kom det att uppmärksammas.¹²⁶ Men Hanna hade även kunnat åka in för vandalisering av någons egendom då hon slått in tio fönster två gånger. Hennes beteende straffas inte utan istället tillrättavisas hon med att skaffa laga försvar inom en vecka eller åka in för allmänt arbete.

---

¹²⁰ Petersen 2001, s192

¹²¹ Taussi Sjöberg 1986, s 29

¹²² Petersson 1983, s 153

¹²³ Petersen 2001, s 192

¹²⁴ Se kap. 3.5 *Anette Sofi Lindeberg – Prostituerad*

¹²⁵ Petersen 2001, s 194

¹²⁶ Taussi Sjöberg 1986, s 71

Petersen menar att då män respektive kvinnor skulle få sin brottskategori fastställd fanns könet där i åtanke.¹²⁷ Som jag nämnde i analysen av Hanna, tog Petersen upp exempel på hur kvinnor har, likt Hanna, betett sig våldsamt, supit och varit oförsämnda – men att detta beteende av kvinnorna endast gick att finna i fängelseberättelserna. Som brottskategorier var de lösdrivare eller försvarslösa.¹²⁸ Även Anna hade häktats som försvarslös, men anledningen verkar vara mer kopplad till hennes brottsliga bakgrund och svårigheter att skaffa jobb än våldsamt beteende. Anna hade precis avslutat sitt straffarbete och hade nu sex veckor på sig att skaffa laga försvar; men då hon hade dömts två gånger för stöld och en gång för snatteri blev det, enligt henne själv, en omöjlig uppgift då ingen ville ta emot henne pga hennes bakgrund. Det var faktiskt 4 av de 5 kvinnorna som hade kommit i kontakt med brotten försvarslös/lösdriveri. Katarina hade inte häktats för brottet men, innan hon begav sig till sin hemort i Småland, hade två män från de polisiära myndigheterna kommit till hennes bostad. De meddelade henne att hon saknade *frejdbevis* för sitt uppehåll i Eslöv och behövde därför skaffa det snarast om hon inte ville bli *behandlad som försvarslös*. Ett frejdbevis behövdes då man flyttade från en ort till en annan då det visade att personen hade fört ett osedligt leverne.¹²⁹ Det är även det som står centralt i Katarinas rättegång, snarare än att hon förfalskat pappret. Åklagaren har nämligen som uppgift att hitta bevis för Katarinas berättelse om hennes levnadsförhållanden innan hon flyttade till Eslöv.

Bland kvinnorna är det Katarina som har den högsta, sociala positionen. Hennes man är murare och utifrån min analys tycks hon vara den kvinna som inte handlat utifrån en ekonomisk situation. Snarare har det handlat om att hennes anseende har stått på spel. Därför tycks inte pengar varit en krissituation för paret. Hennes make var där som stöd för henne under rättegången och därmed var Katarina den enda som hade ett vittne som vittnade **för** henne och inte **mot** henne. Det tycks även varit Katarinas dåliga förståelse för lagen som fällt henne; hon påstår nämligen själv att hon inte visste hur allvarligt det skulle bli om hon brukade en prästtattest som hon misstänkte var förfalskad. Men trots detta ser rätten det som sin skyldighet att döma henne efter lagen. Dock verkar häradsrätten inte betraktat hennes brott som jättegrovt. Enligt lagen kunde hon dömts till högst fem månaders straffarbete men istället får hon bara två månader.

Jag vill nu ägna mer tid åt att diskutera kvinnornas koppling till deras sexualitet. Genom analysen har jag nämligen upptäckt att ju mer kvinnornas brott var kopplades till deras sexualitet, ju mer kunde samhället ha att säga om dem. Men kvinnornas sexualitet var även beroende av vilken anknytning de hade till männen de hade samlag med och under vilken tidsperiod de dömdes. Ker-

---

¹²⁷ Petersen 2001, 198

¹²⁸ Se kap 3.4 *Hanna Nilsson – Fylleri och Försvarslös*.

¹²⁹ Hård 2010, s 8

stin hade två gånger blivit gravid utanför äktenskapet och hennes dotter blev sedd som oäkta när denne nämns. Kerstin hade blivit utsatt för *förebråelse* och hon blev bemött av besvikelse från sin familj. När Kerstin döms för barnamord av rådhusrätten blir hennes sexualitet en del av utslaget. Hon har inte bara fött ett barn som hon sedan lagt i lönn – hon är dessutom fött det genom *olovlig beblandelse*. Och eftersom hon var vållande till barnets död fick hon dödsstraff av rådhusrätten. Men när hennes utslag prövas av hovrätten har de tagit mer hänsyn till hennes situation¹³⁰ och förmildrar straffet med 5 års straffarbete. Men sedan Kerstins rannsaking verkar de juridiska och kyrkliga föreställningarna kring sexualitet ha förändrats.¹³¹ Katarina hade nämligen också fött utomäktenskapliga barn **två** gånger varav de första barnen, tvillingar, hade dött. Ändå tyder det på att man haft en mindre sträng syn när Katarinas sexuella förbindelser kommer på tal, jämte den man hade då Kerstins fall var aktuellt. T.ex. benämns inte barnet som oäkta i domboken utan istället beskriver man bara att Katarina haft barn med sin make utanför äktenskapet.

Där slutar diskussionen om detta och dessutom har barnet inte statusen som oäkta i varken dopboken eller kommande husförhörslängder.¹³² Detta kan främst bero på att Katarina och barnets fader Carl Johan, redan hade planerat att gifta sig och att detta skedde några månader efter barnets födsel. Kerstin hade inte dessa förbindelser med fäderna. Under Kerstins *anmärkningar* från husförhörslängderna 1849-56 kan man läsa om något äktenskapslöfte med en man vid namnet Per Nilsson samma år som första barnet föds. Men det verkar som barnet inte ha någon koppling till denna man utan Kerstin tar till början hand om barnet själv.¹³³ Och som jag nämnt tidigare har också Hannas och Anette Sofis sexuella förbindelser kopplats med samhällets och myndigheternas agerande mot dem. Kerstin och Anette Sofis brott var främst kopplade till deras sexualitet. Enligt Petersen kopplades både Kerstin och Anette Sofis brott till det kvinnliga. Men till skillnad från fängelsets syn på prostituerade menar Petersen att barnamörderskor sågs som mindre *omoraliska*. Man tog mer hänsyn till den situation de hamnat i¹³⁴ än till prostituerade som betraktades som för kvinnliga och därmed problematiska.¹³⁵

Men var det endast kvinnor som fick svara för sin sexualitet? Även om män förknippades med sexuell frihet och var mer slagsmålbenägna hade de också en heder att tänka på som innebar självkontroll.¹³⁶ Detta kan dock handla om att männen inte skulle våldföra sig på kvinnorna. Brottnära kopplat till sexualiteten har även män häktas för men detta var starkt kopplat till om det fanns ett

---

¹³⁰ Se kap. 3.1

¹³¹ Se kap. 3.3 *Katarina Falkenström – Förfalskning*.

¹³² LLA: Västra Sallerup (Eslöv) kyrkoarkiv, CI:5

¹³³ LLA: Lund Domkyrkoförsamlings kyrkoarkiv, AI: 36, s

¹³⁴ Petersen 2001, s 199, 200

¹³⁵ Petersen 1999, s 35

¹³⁶ Claes Ekenstam, , 'Män, manlighet och omanlighet i historien', *Män i Norden : manlighet och modernitet 1840-*

barn med i bilden. Ett exempel på sådant brott är sedlighetsbrottet *lönskaläge* som innebär sexuellt umgänge utanför äktenskap. I den statistik för lindriga sedlighetsbrott under åren 1865 till 1869 runt Malmö-området är det bara männen som hamnar i åtal. Däremot, till skillnad från kvinnor som oftast fick barn som resultat av samlaget, skulle mannen **först varit åtalad för att vara fadern och dömd till att betala barnet underhåll**.¹³⁷ I Taussi Sjöbergs undersökning av kriminella i Västernorrland fälls männen för s.k tidelag (samlag med djur) och här var det få män som åkte in för lönskaläge under ungefär samma tidsperiod.¹³⁸ Det kan även bero på att under denna tidsperiod, som jag nämnt, började domstolarna allt mindre ingripa när det gällde sedlighetsbrott som lönskaläge. Istället var det medborgarna och kyrkan som tog över detta ansvar.¹³⁹ Om jag ska ge eget exempel kan jag nämna att när jag råkade stöta på ett källmaterial där både två män och en kvinna rannsakas talas det om att den ena mannens sexualitet inte var ifrågasatt utan det var när de skapade oväsen som vittnet, som tycks legat i rummet intill, blev irriterad och knackade på väggen. Han ska även vistats i en skogsdunge med en kvinna. Han förnekar att han varit på stället men erkänner gott att han umgåtts med fler kvinnor.¹⁴⁰ När Hanna Nilsson har samlag utanför äktenskap blir hon anklagad för skörlevnad och Kerstins sexuella samlevnad kallades olovlig beblandelse. För att avsluta diskussionen kring sexualitet ska jag understryka att betraktelse av kvinnor och mäns sexualitet kunde skiljas åt inte bara från tidsperioden utan även geografiskt sätt. Petersson talar om att synen på ungdomarnas sexuella förbindelser var mer accepterat i fäbodsområden i de norra delarna av Sverige medan i de södra delarna var synen på sexualitet strängare.¹⁴¹

Anna Rosén var den enda av kvinnorna som var ett oäkta barn. Hennes far var aldrig närvarande i hennes liv och hennes mor var piga. När modern åkte in för stöld var Anna bara ett spädbarn och hamnade på fattigvården. Sedan hon var sju år blev hon hyrd hos en torpare och hade sedan korta anställningar hos olika människor. När hennes sista anställning blev kortlivad föll hon i samma mönster som sin mamma. Efter vad jag undersökt kom hon aldrig ur kriminaliteten efter det. Hennes livsvillkor försämrades för varje dom som föll och ju värre hennes livsvillkor blev desto svårare blev det att komma ur fattigdomen. Hennes senaste stöld tycks varit utifrån en nödsituation – hon hade inte ens strumpor så när hon såg kängorna stal hon dem. Det gjorde dock situationen värre för henne. Anna behandlades inte utifrån sitt kön under denna rannsaking utan snarare efter sin brottsliga bakgrund. Enligt Taussi Sjöberg var de kvinnor som åkte in i fängelset Dufvan oftast

---

1940.,2006, s 16

¹³⁷ Petersson 1983, s 119

¹³⁸ Taussi Sjöberg

¹³⁹ Se kap. 3.3

¹⁴⁰ Om ni läst mina tidiga fotnoter studerade Maria Johansdotter 1865 - se LLA: ALuggude häradsrätts arkiv, Alb:7 den 3:e februari för veta mer om fallet.

¹⁴¹ Petersson 1983, s 120

utslagna och hade ingen nära kontakt som kunde ge dem stöd. Att dessutom begå brott som kvinna gjorde saken värre. Men Anna fick dock inte värre straff eller särbehandling för hon var kvinna. Det som dock förbryllade mig var att hon inte åkte in för snatteri utan stöld. Hon hade trots allt stulit ett par kängor för **1** rikdaler när gränsen egentligen var **15** riksdaler. Hanna var också en återkommande brottsling och utifrån det jag studerat i fångrullorna och husförhörslängderna hade båda två åkt in för en fjärde resans stöld åren därpå. Deras kriminella bana var inte i enlighet med vad som var en kvinnlig brottsling. Petersen menar att vi nog skulle se den kriminella kvinnan på ett nytt sätt om vi slutade begränsa henne till *kvinnliga brott* och istället funderar på varför uppdelningen i brottskategorierna ser ut som de gör.¹⁴²

---

¹⁴² Taussi Sjöberg 1986, s 93, 197.

4. Slutdiskussion.

Utifrån ett kvinnohistoriskt perspektiv har jag, med hjälp av Anja Petersens genusteoretiska analysbegrepp, undersökt hur kriminella kvinnor kunde skildras i rättsmaterialen. Jag har reflekterat kring förväntningarna på kvinnorna, gemensamma anknytningar mellan de och hur deras livsvillkor kopplas till deras brott. Genom att titta på kvinnornas titlar fann jag att de var starkt kopplade till antingen mannen eller hushållet. Att vara självständig som kvinna var svårt då samhället förväntade att hon skulle gifta sig med en anständig man, skaffa barn innanför äktenskap och hålla sig inom den privata sfären. Att vara gift var dock ingen garanti för att inte hamna i lagens händer. Katarina Falkenström hade flyttat från Småland till Skåne utan papper (från kyrkan) att hon skött sig. Detta kopplades till varför hon blev varnad för att bli sedd som försvarslös av polisen. Dessutom hade hon en dotter utanför äktenskapet som kunde riskera bli sedd som oäkting. Enligt Katarina, var hon själv inte medveten om hur allvarligt det var att bruka eller att inte anmäla en attest som misstänktes vara förfalskad. Hennes make hade varit hennes stöd och det enda vittnet som vittnat för en av de fem kvinnorna. Men då hon erkänt själv att hon varit medveten om att attesten kunde vara förfalskad spelade ingen roll om hon var analfabet, någons hustru eller om hon inte visste allvaret bakom sina handlingar.

Likt henne hade de andra kvinnorna också handlat efter pressen från lagen och samhället. De var alla i en situation där det var oftast brist på pengar eller var rädda om sitt rykte då ens heder, under 1800-talet, var viktig att ta vara på. Att försörja sig självständigt var svårt för kvinnorna; många av de hade jobbat som pigor, vilket var en av de få yrken som var tillgängliga för kvinnor – detta yrke var kretsat kring hushållet, som oftast haft en stark koppling till kvinnorna. Det gällde dessutom att de höll sig till ett sedligt liv annars kunde de förlora sin anställning. Katarina förlorade en anställning p.g.a. att hon var gravid utanför äktenskap och Kerstin kunde riskerat sin anställning då återigen blev gravid utanför äktenskap.

Anette Sofi Lindberg hade försörjt sig som prostituerad men detta yrke ansågs omoraliskt och det var, indirekt, på grund av hennes yrke som hon åkte in för lösdriveri. Just sexualiteten var något som starkt kopplades till kvinnorna. Ju närmare deras beteende eller handlingar var kopplat till sexualiteten desto mer ingrep samhället och hade mer att säga om kvinnorna. Att vara en ensamstående mor ansågs inte vara accepterat av samhället och om en graviditet hade blivit ett resultat av den olovliga beblandelsen skulle hushållet få veta om detta. Att dölja sitt oäkta barn var nämligen också kopplat med barnmordet. Men man ser att denna stränga syn på utomäktenskapliga barn förändras med åren. När Katarina föder sitt tredje oäkta barn, efter haft tvillingar (som dog), blir barnet sedd som äkta då dennes föräldrar gifter sig till slut. Även Hanna Nilsson hade, under rannsaking för

försvarslöshet, blivit anklagad för *skörlefnad*.¹⁴³ Denna kontroll av sexualiteten fanns inte lika tydligt hos männen även om den fanns där. Det krävdes mer för att mannen skulle dömas för sedlighetsbrott än för kvinnan.

Att Hanna drack, var våldsam och gjorde upprepade stölder gjorde henne inte farlig utan snarare problematisk. Hon kunde åkt in för brott som våld eller förargelseväckande beteende men istället åker hon in för att sakna laga försvar. I detta fall kan Petersens tal om kvinnans verkliga beteende som gömd bakom brottskategorier som definierades efter den kvinnliga brottslingen stämma. Hon menade att män som hade våldsamt beteende och begick stölder betraktades som en fara för samhället. Våld, mord, misshandel, stölder och fylleri var manliga brott och många av de betraktades som grova.¹⁴⁴ Hanna hade ett våldsamt beteende men detta sågs inte som en samhällsfara. Men samtidigt ska man inte glömma att kvinnor inte behövde definieras efter sitt kön i domböckerna eller förhörprotokollen. Anna Rosén (och även Hanna) behandlades som vilken tjuv som helst även om hon, till skillnad från män som är tjuvar, ofta benämns som den ogifta kvinnan. Och även om man handlade efter definitionen av den kvinnliga naturen kunde man ändå få hårda straff. Barnamord ansågs vara det enda kvinnliga våldsbrottet men ändå kom Kerstin att först straffas med halshuggning. Hennes utsatthet tar Hovrätten betydligt mer hänsyn till – detta tyder på att rättsväsendet inte alltid hade gemensamt synsätt på kvinnorna. Därför kan mitt resultat inte heller representera hela rättsväsendet under 1800-talet utifrån de fall jag undersökt. Det fanns de kansli eller domstolar som har tagit mer hänsyn till kvinnornas situation men det hände ett fåtal gånger. Bröt man mot lagen skulle man bestraffas vare sig man var kvinna eller inte. Att kriminella kvinnor skulle utstå värre konsekvenser p.g.a. deras kön kan jag inte skildra i rättsmaterialet. Detta material kan dock inte visa hur samhället eller fängelset bemötte dem. Den teoretiska aspekten blev annars inte lika knuten till undersökningen som jag önskat men istället blev undersökningen väldigt baserad på de metoder jag använde för att undersöka och bearbeta materialet.

Jämfört med tidigare forskning arbetade jag utifrån rättsmaterialet och jag arbetade endast med en kvalitativ metod. Även om män har haft en närvaro i min undersökning är det främst kvinnorna som varit centrum för undersökningen och därmed är uppsatsen kvinnohistoriskt präglad. Detta perspektiv har inte använts av den tidigare forskningen. Författarna hade dessutom baserat sina påståenden på både kvantitativa och kvalitativa undersökningar av fängelsematerial. Dessutom var många av de böcker som främst fokuserade på 1800-talets kriminella kvinnor flera år tillbaka.

Den undersökning som ligger närmast min egen är Petersens från 1999 (däremot märks inte denna åldersskillnad i författarens resultat och tillvägagångssätt). Därför tror jag att min undersök-

---

¹⁴³ Se 3.4. *Hanna Nilsson – Fylleri och Försvarslös*.

¹⁴⁴ Petersen 2001, s 200 resp. 201

ning kan bidra till en mer nutida forskning kring ämnet kriminella kvinnor. Jag har dessutom gjort undersökningen utifrån rättsmaterialets perspektiv. Fördjupning av detta material har inte förekommit i tidigare forskning kring just kriminella kvinnorna. Jag hoppas såklart att min uppsats kan hjälpa att bidra med vidare diskussioner kring ämnet. Ett förslag på framtida forskning är man kan göra liknande undersökning utifrån ett manshistoriskt perspektiv. Denna komplettering kan vidare bidra till att man kan gå vidare med att studera rättsmaterialet utifrån ett genusperspektiv. Detta kan ge en helbild av hur kriminella blev sedda och behandlade utifrån sitt kön. Dock vill jag understryka att om man vill använda min uppsats för vidare forskning ska man vara medveten om att denna undersökning behandlade endast fem kvinnor av alla de som häktades. Bland fångullorna och i rättsmaterialet finns fler kvinnor vars kriminella förflutna och öden ännu ej är upptäckta. Det är upp till oss framtida studenter om man vill återberätta deras historia, som göms djupt inne i arkiven.

Käll- och Litteraturförteckning:

Otryckta källor:

Landsarkivet i Lund (LLA): Hovrättens över Skåne och Blekinge arkiv: Kungliga Brev i Brottmål, EIb:4
LLA: Kriminalvårdsanstaltens i Kristianstad arkiv -1984 DIIIac: 27; DIIIac: 57
LLA: Kristianstads läns landskanslis arkiv t o m ca 1900 AIIc:55 ; EII:13
LLA: Kristianstads stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv AIc: 16
LLA, Kristianstads stadsförsamlings (Heliga Trefaldighets) kyrkoarkiv, AIIa:7; CI:10
LLA: Luggude häradsrätts arkiv, AIb:7
LLA; Lund Domkyrkoförsamling: AI:36
LLA: Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv Aiab:6
LLA: Malmö Caroli kyrkoarkiv B II:0
LLA: Malmö Länsfängelse, DIII aa: 17; DIII aa: 28
LLA: Malmöhus läns landskanslis arkiv AIIa: 90
LLA: Rönnebergs, Onsjö och Harjagers domsagas arkiv AIb
LLA: Västra Sallerups (Eslövs) kyrkoarkiv CI:5; EI:3
LLA: Ystads Kronohäkte D3A: 4
LLA: Ystads stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv AIc: 36
LLA, Ystads Stadsförsamlings Kyrkoarkiv, AI:8, se sidan 1438
LLA: Ystads Sankt Petri kyrkoarkiv AI:16
Stockholms stadsarkiv (SSA): Centralfängelset på Norrmalms kyrkoarkiv AIIa: 9
Vadstena landsarkiv (VALA): Kriminalvårdsanstaltens i Norrköping arkiv DIIIId1:7

Uppslagsverk från nätkällor:

731-732 (*Nordisk Familjebok/ 1800-talsutgåvan . 5. Fo...*) <http://runeberg.org/nfae/0372.html>,
Hämtad: 2014-12-20.

NE: *Nationalencyklopedin – Brott* <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/brott>,
Hämtad: 2015-01-07

NE: *Förlust av Medborgeligt Förtroende*
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/f%C3%B6rlust-av-medborgerligt-f%C3%B6rtroende>, Hämtad: 2015-01-04.

NE: *Häradsrätt*
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/h%C3%A4radsr%C3%A4tt>, Hämtad: 2015-01-07

NE: *Kungl. Maj:t....* <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kunglig-majest%C3%A4ts-befallningshavande>, Hämtad: 2015-01-07

NE: Landskansli - <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/landskansli>, Hämtad: 2015-01-07

Internet:

Lösdriverilagen från 1885, <http://www.nilsallan.se/gamlalagar/losdriverilag.pdf>, Hämtad: 2015-01-04

Missgerningsbalk <http://www.wisberg.se/wisberg.se/pdf/1734/6miss.pdf>, Hämtad: 2014-12-19

Handledning för fattigvårdsordförande, fattigvårdsstyrelser, fattigvårdsledamöter m. fl. innehållande alla nu gällande författn.:r rörande, 2013, <http://runeberg.org/njtfattig>, Hämtad: 2014-12-20.

Rättegångsbalk <http://www.wisberg.se/wisberg.se/pdf/1734/9ratt.pdf>, Hämtad: 2014-12-19

Litteraturförteckning:

Ekenstam, Claes (2006), 'Män, manlighet och omanlighet i historien', *Män i Norden : manlighet och modernitet 1840-1940.*,

Foucault, Michel (2003). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. 4., översedda uppl. Lund: Arkiv

Gothlin, Eva (1999). *Kön eller genus?*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning

Hellspong, Mats & Löfgren, Orvar (1974). *Land och stad: svenska samhällstyper och livsformer från medeltid till nutid*. 2. tr. Lund: Gleerup

Hård, Sofia (2010) *Sex and the Socken*. C-uppsats, Mittuniversitet

Larsson, Anna (2009) *Gå i frid och synda icke härefter : En undersökning om gifta och ogifta kvinnors ställning efter barnafödande under 1800-talet*, C-uppsats, Högskolan Kristianstad,

Lindstedt Cronberg, Marie (1997). *Synd och skam: ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680-1880*. Diss. Lund : Univ.

Lombroso, Cesare & Ferrero, William (1985), *The Female Offender*, New York: D. Appleton

Lönnqvist, Nikolina (2003) *Kvinnlig Brottslighet*, Examensarbete, Juridiska Fakulteten, Lunds Universitet,

Petersen, Anja (1999). *Kvinnliga brottslingar och brottsliga kvinnor: fängelsers berättelser om kön i 1800-talets Sverige*. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behaviour at Lund University

Petersen, Anja (2001). *Kvinnor i marginalen: könskonstruktioner i 1800-talets fängelse. Mord, misshandel och sexuella övergrepp : historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*.

Petersson, Birgit (1983). *Den farliga underklassen": studier i fattigdom och brottslighet i 1800-talets Sverige*. Diss. Umeå : Univ., 1983

Taussi Sjöberg, Marja, *Dufvans Fångar: brottet, straffet och människan i 1800-talets Sverige*, Stockholm 1986

